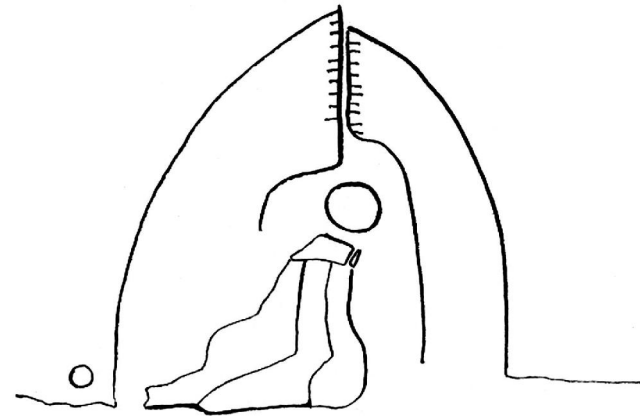

MADÁCH IMRE: A TRAGÉDIA DALAI
Az ember tragédiája lírai ciklusokban
MADÁCH IMRE: LUCIFER
Filozófiai költemény *Az ember tragédiájából*

Madách Könyvtár — Új folyam 69.

Sorozatszerkesztő: Andor Csaba

A sorozat eddig megjelent köteteit lásd az utolsó lapokon!

MADÁCH IMRE

A TRAGÉDIA DALAI

Az ember tragédiája lírai ciklusokban

LUCIFER

Filozófiai költemény *Az ember tragédiájából*

Összeállította, s a ciklusok,
versek címét hozzágondolta:

BENE KÁLMÁN

Madách Irodalmi Társaság
Szeged • 2011

Prológ
az új kiadás elé

A könyv megjelenését támogatta: Czeller András

Illusztrációk: Majzik Andrea

A kötet *Az ember tragédiája* első kiadásának
150. évfordulóját köszönti

Készült Budapesten, 2011-ben. Felelős kiadó,
műszaki szerkesztő, borító:
Andor Csaba

ISBN 978-963-9386-78-5
ISSN 1219-4042

Madách Imre líráját sem a közönség, sem az irodalmi szakma nem értékeli túl, a szerzőt általában csak egyműves *drámaíróként* emlegetik. *Az ember tragédiája* valóban messze kiemelkedik életművéből – de ne feledjük: a Tragédia drámai költemény. Nem dráma, ez a szó itt csupán jelző, a műfajmegjelölés hangsúlyos része a költemény.

Az itt következő 177 vers minden sorát, minden szavát Madách Imre írta le a Tragédiában – s mégis azt gondoljuk: sokan a felfedezés örömeivel olvassák majd ezeket a csodálatos verseket, melyeket költeményekké, műfaji ciklusokba szabdalt, rendezett (s reméljük: nem erőszakolt) a Tragédia lírai dialógusaiból ennek az összeállításnak a szerkesztője. A ciklusok címe lírai műfajokra utal, a versek elé zárójelbe tett címek az összeállító olvasmánynaplójának, műértelmezésének dokumentumai. Egyfajta játék ez, a zárójelbe-tétel is jelzi: az összeállító korántsem tartja e címeket, témamegjelöléseket Madách szövegével azonos értékűnek.

Néhány útbaigazító szót még a kötet technikai felépítéséről. A versciklusokon belől a versek sorrendjét a mű folyama határozza meg: tehát a két legnagyobbban, a gondolati és a szerelmi lírában szinte a dráma filozófiai gondolkodásának, ill. a madáchi szerelem természetrajzának a képe is kirajzolódik. Noha az eseményeket, drámai történéseket a kötet bábája igyekezett kiiktatni a szövegből, a lírai művek egy részében óhatatlanul megmaradt a dialogicitás. A párbeszédre rejtett jelenlétet bekezdésekkel jelzi azokban a versekben, ahol több szereplő szövegéből alakította ki a strófákat.

A kötet létrehozója szeretné, ha eme illetéktelennek tűnő beavatkozásokat a nyájas Versolvasó megbocsátaná neki. S néha arról álmodik, hogy szellemi örömet is szerez majd e régi-új Madách-szöveggel a kötet forgatóinak...

A *Tragédia dala*it követő, hosszabb filozófiai poémát, a *Lucifert* egy Madách Imre nevű vidéki nemes a börtönében írta az asztalára, s ez egy olyan költemény, *mellyben az isten, az ördög Ádám, Luther, Dantón, Aphrodite, boszorkányok s tudjisten mi minden játszik; hogy kezdődik a' teremtéssel, játszik az égben az egész földön, az űrben*. Nyilvánvalóan erről az első szövegváltozatról, a *Luciferről* szóltak az idézett sorok. Aztán később Madách sokszor elővette, dédelgette, alakította a fantasztikus tervet, s mi csak a végeredményt ismerjük, *Az ember tragédiája* c. drámai költeményt. Csak a szöveg kialakulásának utolsó fázisait láthatjuk: a szerző simítgatásait, Arany jóindulatú, alázatos sajtó alá rendezésének apró változtatásait és végül a Szász Károly fontoskodó megjegyzései nyomán 1863-ra Madách által véglegesített szöveget – tehát a mű keletkezésének utolsó négy évét. De milyen lehetett az előző nyolc év, a formálódó költemény, az Ős-Tragédia, melynek csak címét ismerjük, milyen lehetett a *Lucifer*? Árpás Károly barátommal szemben* elképzelni sem kísérlem meg ezt, ehelyett inkább kivágtam az első címadó mondatait, s megpróbáltam önmagában, mint egy hosszú, gondolati költeményt elolvasni. A kötet második felében közölt versszövegek tehát egy régi-új Lucifer c. jambikus filozófiai poéma játékos újrateremtését céloznák meg.

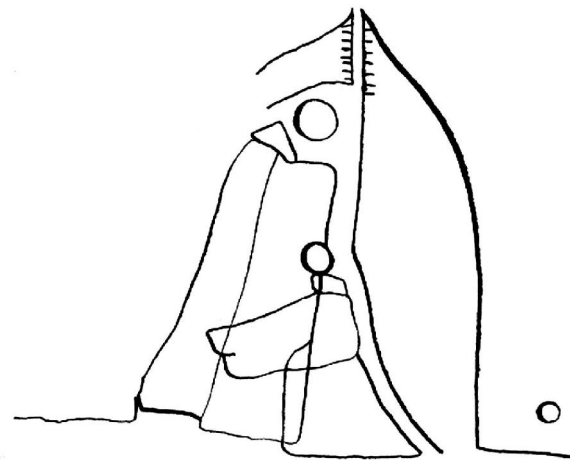
Kérem az Olvasót, olvassa el így is Madách művét, olvassa el a *Lucifer* 15. énekét. Remélem, hogy a Tragédia ismerőinek ez a kísérlet, Lucifer szólamának áttanulmányozása is szellemi izgalmakat, új kalandot jelent majd.

Bene Kálmán

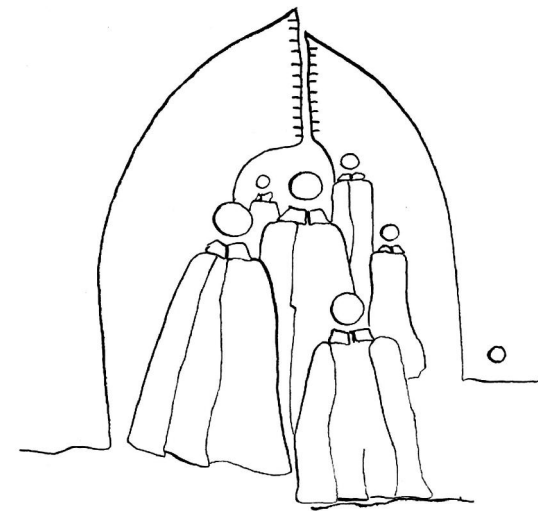
*Ld. Árpás Károly: Az „Ős-Tragédia” szerkezete. In: IX. Madách Szimposium, Bp.-Balassagyarmat, 2002. - 203-217. l.

A TRAGÉDIA DALAI

Az ember tragédiája lírai ciklusokban

(Himnuszok, zsoltárok)

(A Teremtőhöz)

Dicsőség a magasban Istenünknek,
Dicsérje őt a föld és a nagy ég,
Ki egy szavával híva létre mindent,
S pillantásától függ ismét a vég.

Ő az erő, tudás, gyönyör egésze,
Részünk csak az árny, mellyet ránk vetett,
Imádjuk őt a végtelen kegyért, hogy
Fényében illy osztályrészt engedett.

Megtettesült az örökös nagy eszme,
Im, a teremtés béfejezve már,
S az Úr mindentől, mit lehelni enged,
Méltó adót szent zsámolyára vár.

(A három főangyal szózata)

Ki a végetlen űrt kimérted,
Anyagot alkotván beléje,
Mely a nagyságot s messzeséget
Egyetlen szódra hozta létre:
Hozsána néked, Eszme!

Ki az örökké változandót,
S a változatlant egyesíted,
Végetlent és időt alkotva,
Egyéneket és nemzedéket:
Hozsána néked, Erő!

Ki boldogságot árjadoztatsz,
A testet öntudatra hozva,
És bölcseséged részesévé
Egész világot felavatva:
Hozsána néked, Jóság!

(Aphroditéhez és Pallasz Athénéhez)

Szent Aphrodite! óh, fogadd, fogadd el
Ez áldozat füstét, hallgasd imámat:
Nem zöld babért kérek férjem fejére,
Családi enyhet csak bajnok szivére.

Hallgasd meg őt!
Óh, nő, a tiszta szív áldása rajtad! –
És a Khariszok oltalma véled! –
Hála, Aphrodite!

Fiam! Atyád kardját mutasd be te.
Óvd, istenasszony, ezt a drága kardot,
Mig egykor érte hozzád eljövök.
E kettős áldozathoz az anya
Hadd szórja a tömjént. Pallasz, tekints le.

(Könyörgés a kereszt uralmáért)

Elveszni nyomorultán, kisszerűen,
S szenvedni addig. Óh, ha él az Isten,
Ha gondja van ránk, és hatalma rajtunk,
Új népet hozzon s új eszmét a világra,
Amazt, a korcsba jobb vért önteni,
Ezt, a nemesbnek hogy köre legyen
Magasra törni.

Érzem, elkopott mind,
Mi a miénk volt – s újat létrehozni
Erőnk kevés. Hallgass meg, Istenem.

(Első perlekedő zsoltár)

Én erős Istenem, én erős Istenem, miért hagytál el engemet, és miért távoztál el az én megtartásomtól és az én jajgatásaimnak beszédétől?

Én Istenem, kiáltok mind napestig, de nem hallgatsz meg, éjjel is nincs nekem veszteglésem.
Te pedig szent vagy – –

Perelj, Uram, az énvelem perlőkkel, és harcolj a velem harcolókkal.

Ragadj fegyvert és paizst, és kelj fel az én segítségemre.

És vedd fel dárdádat és rekeszd meg az én háborgatóim eleinek utát.

(Második perlekedő zsoltár)

Mentsd meg az én lelkemet a fegyvertől és az én egyetlen egyemet az ebnek kezéből.

Szabadíts meg engemet az oroszlánnak szájából és az unicornisoknak szarvaik ellen hallgass meg engemet.

Hirdetem a te nevedet az én atyámfiainak; a gyülekezetek közepette dicsérlek tégedet.

Irgalmazz, Isten, bűnös lelkeiknek! –
– öltöztessenek fel gyalázatossággal és szidalommal, kik felfuvalkodnak ellenem.

Vigadjanak és örüljenek, kik akarják az én igazságomat; és mondják azt mindenkor:

Magasztaltassék az Úr, ki akar békességet az ő szolgájának.

(A forradalom himnusza)

Mi nagyszerű kép tárult fel szememnek!
Vak, aki Isten szikráját nem érti,
Ha vérrel és sárral volt is befenne.

Mi óriás volt bűne és erénye,
És mind a kettő mily bámúlatos.
Mert az erő nyomá rá bélyegét. –

Óh, mért ébredtem? hogy körültekintve,
Jobban megértsem e kor törpeségét,
Mosolygó arc alá rejtett bűnével,
S a megszokás hazug erényivel. –

Tehát csak álom volt, és vége van.
De nem mindennek. Az eszmék erősbek
A rossz anyagnál. Ezt ledöntheti
Erőszak, az örökre élni fog.
S fejlődni látom szent eszméimet,
Tisztulva mindig, méltóságosan,
Míg, lassan bár, betöltik a világot.

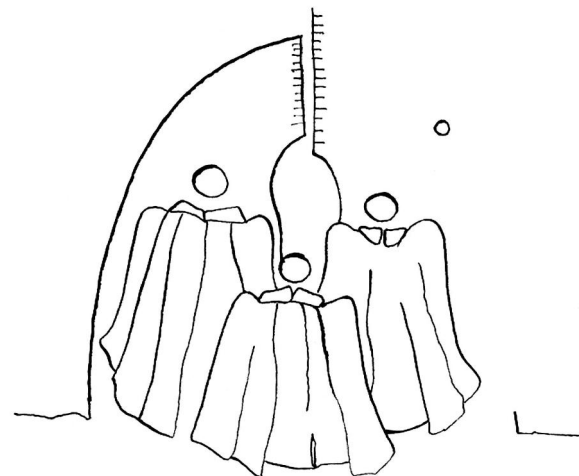
(A Tűz himnusza)

S ki állna ellent a csábnak, midőn
Szikrázva, bőgve a vadult elem,
A láng ezer nyelvével vesz körül,
Elérni kíván, hogy megsemmisítsen:

S ott állni bátran, szítani tovább,
Jól tudva, hogy hatalmunkban vagyunk. –
Nem ismered te a tűznek varázsát,
Ki csak fazék alatt isméri azt.

...holnap újra szítom a tüzet.

(Kórusok, dalok)

(Az égi kar a teremtésről)

Milyen büszke láng-golyó jó
Önfényében elbizottan,
S egy szerény csillagcsoportnak
Épp ő szolgál öntudatlan. –

Pislog e parányi csillag,
Azt hinnéd, egy gyöngé lámpa,
S mégis millió teremtés
Mérhetetlen nagy világa. –

Két golyó küzd egymás ellen
Összehullni, szétsietni:
S e küzdés a nagyszerű fék,
Pályáján továbbvezetni. –

Mennydörögve zúg amaz le,
Távulnan rettegve nézed:
S kebelében milljó lény lel
Boldogságot, enyhe béket. –

Mily szerény ott – egykor majdan
Csillaga a szerelemnek,
Óvja őt meg ápoló kéz,
Vigasztal a földi nemnek. –

Ott születendő világok,
Itt enyészők koporsója:
Intó szózat a hiúnak,
Csüggedőnek biztatója. –

Rendzavarva jó amott az
Üstökös rettentő képe:
S ím, az Úr szavát meghallva,
Rend lesz útja ferdesége. –

Jössz te, kedves ifju szellem,
Változó világgömböddel,
Aki gyászt és fénypalástot,
Zöld s fehér mezt váltogatsz fel.

A nagy ég áldása rajtad!
Csak előre csüggedetlen;
Kis határodon nagy eszmék
Fognak lenni küzdelemben.

S bár a szép s rút, a mosoly s könny,
Mint tavasz s tél, kört vesz rajta,
Fénye, árnya léssen együtt:
Az Úr kedve és haragja.

(Lucifer imája)

Segítsetek
Ti elemek,
Az embert nektek
Szerezni meg. –

(Földszellem-idéző)

Jelenjél meg szellem,
Látod, nem bírsz velem,
Az ősi tagadás
Hív, hisz nem merne más.

(Az égi kar búcsúja)

Ah, sírjátok testvéri könnyeket,
Győz a hazugság – a föld elveszett. –

(Mámordal)

Borral, szerelemmel
Eltelni sohsem kell;
Minden pohárnak
Más a zamatja.

S a mámor, az édes mámor,
Mint horpadt sírokat a nap,
Létünk megaranyozza.

Borral, szerelemmel
Eltelni sohsem kell,
Minden leánynak
Más a varázsa.

S a mámor, az édes mámor,
Mint horpadt sírokat a nap,
Létünk megaranyozza.

(Az erényes múlt dala)

Bolond világ volt hajdanában:
Lukréciát az özvegy ágyban
Hogy megkereste szép gavallér,
Nem lángol ajka, több kéjt nem kér,
Tárt szüvel nem fut bordélyházba,
Hideg vasat merit magába. –

Örüljünk, okosabb világ van,
Örüljünk, hogy mi élünk abban. –

Bolond világ volt hajdanában:
Brutus nem ült szép villájában,

Kardot fogott s harcolni méne,
Mint hitvány zsoldos, s még mivégre?
A rongyos nép jóléte végett,
S tar földön érte el is vérzett.

Örüljünk, okosabb világ van,
Örüljünk, hogy mi élünk abban. –

Bolond világ volt hajdanában,
Rém járt fel a hósek agyában,
Szentnek hívék, mit kacagunk ma,
S egy-két ily örült, ha akadna,
Cirkuszainkban éppen elkel,
Nekünk látvány, a vadnak étel.

Örüljünk, okosabb világ van,
Örüljünk, hogy mi élünk abban.

(Boszorkánydal)

Édes vetés, fanyar gyümölcs,
Galambfival kigyókat költs.

(Első londoni kar: a polgári rend dicsérete)

Zúg az élet tengerárja,
Mindenik hab új világ,
Mit szánod, ha elmerül ez,
Mit félsz, az ha feljebb hág? –

Majd attól félsz, az egyént hogy
Elnyelendi a tömeg,
Majd, hogy a kiváló egyes
A milljót semmíti meg.

Rettegsz a költészetért ma,
Holnap a tudás miatt,
S szűk rendszernek mértékébe
Zárod a hullámokat,

S bármint küzdesz, bármint fáradsz,
Nem merítsz mást, mint vizet,
A méltóságos tenger zúg,
Zajg tovább is és nevet.

Hagyd zajongni, majd az élet
Korlátozza önmagát.
Nem vesz el harcában semmi,
Mindég új s mindég a régi.

(A korcsmáros dala)

Urak, vigan, a tegnap elveszett,
A holnapot nem érjük el soha,
Isten táplálja a madarakat,
S minden hiúság, mond a Biblia.

(A kéjhölgy dala)

Sárkányoktól is kivívták
Egykoron az aranyalmát –
Almák még most is teremnek,
A sárkányok rég kivesztek:
Bamba, aki nézi, nézi,
És letépni nem merészli. –

(A mesterlegény dala)

Aki munkás hét után
Tiszta szívvel, dal között
Csókot és bort elköszönt,
Kacagja az ördögöt. –

(Második londoni kar: a polgári rend enyészete)

Csak rajta, pengjen a kapa:
Ma kell végezni, holnap késő,
Bár egypár ezredév után
Még mindig nem lesz kész a nagy mű.

Bölcső s koporsó ugyanaz,
Ma végzi, amit holnap kezd el,
Örökké éhes s jóllakott,
Mi már ma bémegy, holnap felkel!

Megcsendült, ím, az estharang,
Bevégezők; el, nyugalomra,
Kiket a reg új létre költ,
A nagy művet kezdjék el újra.

(Tizenegy sírvers)

Én a komédiát lejátsztam,
Mulattattam, de nem mulattam.

Kiitta mindenik borát,
Vendégeim, jó éjszakát!

Kis ibolyáim mind elkeltek,
Majd újak síromon teremnek.

Jövőjét vágyta látni minden:
S szemét behűnyja most ijedten.

Kincsem nem nyújta boldogságot:
S most ingyen nyúgalmat találok.

A hét letelt, a szombatest itt,
Kinyugszom végre fáradalmit.

Álmodtam szépet – felzavartak,
Szép álmom, jőj, most már folytatlak.

Hivém, derék vagyok nagyon,
S egy rossz gödörben megbukom. –

A mámor elszállt, a festék lement,
Itt oly hideg van: jobb-e odalent?

Maradj, bilincs, a hitvány por felett,
Más törvényt sejtek e küszöb megett.

Egymást szedtük rá azzal, hogy tudunk:
Most a valónál mind elámulunk.

(Égi kar a megtért emberpárhoz)

Szabadon bűn és erény közt
Választhatni, mily nagy eszme,
S tudni mégis, hogy felettünk
Pajzsul áll Isten kegyelme.

Tégy bátran hát, és ne bánd, ha
A tömeg hálátlan is lesz,
Mert ne azt tekintse célul,
Önbecsét csak, ki nagyot tesz,

Szégyenelve tenni másképp;
És e szégyen öntudatja
A hitványat földre szegzi,
A dicsőtet felragadja, –

Ámde útag felségében
Ne vakítson el a képzet,
Hogy, amit téssz, azt az Isten
Dicsőségére *te* végzed,

És ő éppen rád szorulna,
Mint végzése eszközére:
Sőt te nyertél tőle díszet, ha
Engedi, hogy tégy helyette. –

(Epigrammák, gnómák)

(Az aggódó Lucifer)

...kételkedve állok mégis újra meg,
Nem küzdök-é hiába a tudás,
A nagyravágyás csábos fegyverével
Őellenek, kik közt, mint menhely áll,
Mely lankadástól óvja szívöket,
Emelve a bukót: az érzelem.

(Luciferi küzdés)

Küzdést kívánok, diszharmóniát,
Mely új erőt szül, új világot ad,
Hol a lélek magában nagy lehet,
Hová, ki bátor, az velem jöhet.

(Kozmikus magány)

Úrt érzek, mondhatatlan űrt.
De mindegy, hisz nem boldogságot esdtem,
Dicsőséget csak, s az megnyílt előttem.
Csak a tömeg ne sejtse kínomat –
Ha sajnálhatna, nem imádna többé.

(Mért él a pór?)

Mért él a pór? – a gúlához követ
Hord az erősnek, s állítván utódot
Jármába, meghal. – Milljók egy miatt.

(Népitélet)

Szivem mindig szorul, ha éhező nép
Itéletét látom nagyok felett.
Ha sárba hull a fényes, kárörömmel
Szemléli a pór, gúnnyal illeti,
Mint hogyha önmocskát is igazolná.

(Átok)

Átok reád, hiú ábrándvilág,
Megint elrontád legszebb percemet. –
Átok reád, te közlelkű rideg nép,
A boldogságot durván illetéd,
S üde virága menten porba hullt.
Pedig nem olyan édes a szabadság
Neked, amilyen fájdalmas nekem volt. –

(Már késő)

Ah, Sergiolus! vajh mi sok nemes
Érzést találtál volna e kebelben,
Hol csak mulékony kéj után kutattál. –

És önmagamban is.
Mi kár, hogy úgy van!

(Nézőpont)

Mit állsz oly szótlan, mondd, mit borzadasz?
Tragédiának nézed? nézd legott
Komédiának, s mulattatni fog. –

(Emberi és ördögi szerelem)

Csodálatos, az ember hó kebelrel
Eseng epedve szerelem után,
S csak kint arat. Az ördög jégkebelrel
Alig bír tőle szabadulni jókor.

(Intelem)

Hagyd a világot, jól van az, miként van,
Ne kívánd kontárul javítani. –

(A női nem)

Minő csodás kevercse rossz s nemesnek
A nő, méregből s mézből összeszűrve.
Mégis miért vonz? mert a jó sajátja,
Míg bűne a koré, mely szülte őt.

(Szülői büszkeség)

Nem messiás-é minden újszülött,
Fénylő csillag, mely feltűnt a családnak,
S csak későbbben fejlik szokott pimasszá.

(A nép kincse)

Nincs más kincse a
Népnek, mint a vér, mellyet oly pazar
Nagylelkűséggel áldoz a hazának. –
S ki egy népnek szent kincsével parancsol,

Nem bírván meghódítani a világot,
Az áruló. –

(A féktelenség dicsérete)

Ez a döbörgés és e vad kacaj,
E bacchanális tűz felgerjedése,
Mely minden arcra rózsza-árt idéz,
Mint dőre képzet a nyomor fölé,
Hát nem dicsó ez?

(A leány: költemény)

a leánykebelben
Kivánom az előítéletet,
E szent poézist, múlt idők zenéjét,
Érintetlen zománcát a virágnak. –

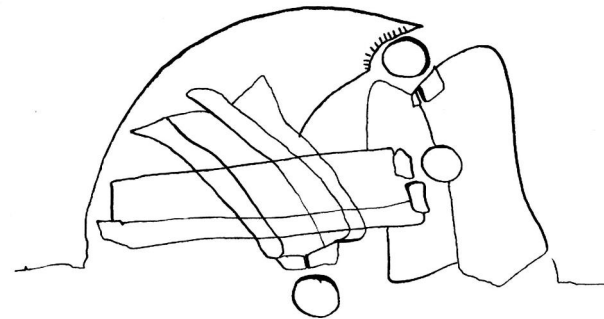
(Soha ilyen sírfeliratot...!)

Természete, ha fél, s kerülni vágyik,
Hogy ez ne álljon sírköve felett:
Ex gratia speciali
Mortuus in hospitali.

(Az unalmas, érdektelen jelen)

Sohase tiszteletes a jelen.
Mint embernagyság a hálószobában.
Nőnk az, tízévi házasság állapotban –
Már azt is tudjuk, hogy szeplője hány van.

(Gondolati költészet, filozófiai disputák)

(A Teremtés értelmetlenségéről)

S mi tessék rajta? Hogy néhány anyag
Más-más tulajdonokkal felruházva,
Miket előbb, hogysem nyilatkozzanak,
Nem is sejtettél bennök, úgy lehet,
Vagy, ha igen, másítani nincs erőd,
Néhány golyóba összevissza gyúrva,
Most vonzza, úzi és taszítja egymást,
Néhány féregben öntudatra kél,
Míg minden megtelt, míg minden kihűlt,
És megmarad a semleges salak. –

Az ember ezt, ha egykor ellesi,
Vegykonyhájában szintén megteszi. –
Te nagy konyhádba helyezéd embered,
S elnézed néki, hogy kontárkodik,
Kotyvaszt, s magát Istennek képzele.
De hogyha elfecsérli s rontja majd
A főztet, akkor gyúlsz késő haragra.
Pedig mit vársz mást egy műkedvelőtől? –

Aztán mivégre az egész teremtés?
Dicsőségedre írtál költeményt,
Beléhelyezted egy rossz gépezetbe,
És meg nem únod véges végtelen,
Hogy az a nóta mindig úgy megyen.

Méltó-e ilyen aggastyánhoz e
Játék, melyen csak gyermekszív hevülhet?
Hol sárba gyúrt kis szikra mimeli
Urát, de torzalak csak, képe nem;
Végzet, szabadság egymást üldözi,
S hiányzik az összhangzó értelem. –

(Az Úr és Lucifer vitája)

Te születed őket, mint árnyát a fény,
De mindöröktől fogva élek én.

Hah, szemtelen! nem szült-e az anyag,
Hol volt köröd, hol volt erőd előbb?

Ezt tőled én is szintűgy kérddhetem.

Én végtelen időtől tervezem,
S már bennem élt, mi mostan létesült.

S nem érzéd-é eszméid közt az űrt,
Mely minden létnek gátjaul vala
S teremtni kényszerültél általa?

Lucifer volt e gátnak a neve,
Ki a tagadás ősi szelleme. –

Győztél felettem, mert az végzetem,
Hogy harcaimban bukjam szüntelen,
De új erővel felkeljek megint.

Te anyagot szüdtél, én tért nyerék,
Az élet mellett ott van a halál,
A boldogságnál a lehangolás,
A féynél árnyék, kétség és remény. –
Ott állok, látod, hol te, mindenütt...

...rideg magányod fájó érzetében
Gyötörjön a végtelen gondolat:
Hogy hasztalan rázod porláncodat,
Csatád hiú, az Úrnak ellenében.

...egy talpalatnyi föld elég nekem,
Hol a tagadás lábát megveti,
Világotat meg fogja dönteni.

(Miért teremtetett az ember?)

Vagy a jámbor agg
Azért teremtett volna-é porondból,
Hogy a világot ossza meg veled?

Te őt dicséred, ő téged kitart,
Megmondja, végy ebből és félj amattól,
Óv és vezet, mint gyapjas állatot;
Hogy eszmélj, szükséged nem is lehet.

Hogy eszméljek? – S nem eszmélnék-e hát:
Nem érzem-é az áldó napsugárt,
A létezésnek édes örömét
És Istenemnek végtelen kegyét,
Ki engemet tön e föld istenévé?

Ezt tartja tán az a kis féreg is,
Mely a gyümölcsöt eszi el előled,
Meg a sas, melly a kis madárra csap.
Avagy mi tesz nemesbbé tégedet?

Egy szikra az, mely bennetek dereng,
Egy végtelen erőnek mozzanása;
S mint a pataknak egyes habjai,
Egy percre felcsillogva visszahullnak
Közös medröknek szürke mélyibe. –

Igen, tán volna egy, a gondolat,
Mely öntudatlan szüdben dermedez,

Ez nagykorúvá tenne, önerődre
Bízában, hogy válassz jó és rossz között,
Hogy önmagad intézzed sorsodat,
S a gondviselettől felmentene.

De trágyaféregül tán jobb neked
Tenyészni kis körödnek lágy ölében,
S tudás nélkül elfogyni életeddel. –
Nagy kényelem a megnyugvás hitünkben;
Nemes, de terhes, önlábunkon állni. –

(A szellemvilág felsőbbrendűségéről)

Nézd ott a sast, mely felhők közt kovályg,
Nézd e vakondot, földet túrva lenn,
Mindkettőt más-más láthatár övedzi.

A szellemország látköröd-kivül van,
És ember az, mi legmagasb neked.
Az ebnek is eb legfőbb ideálja
S megtisztel, hogyha társaul fogad.

De éppen úgy, miként te őt lenézed,
És állsz felette végzete gyanánt,
Áldást vagy átkot szórva istenül rá,
Épp úgy tekintünk rátok mí alá,
A szellemország büszke részesei.

(Skolasztika)

– Hisz, ha az utat
Kitűzte, mellyen hogy menjünk, kívánja,
Egyúttal ollyanná is alkotott,
Hogy vétkes hajlam másfelé ne vonjon.

Vagy mért állított mély örvény fölé,
Szédelő fejjel, kárhozatra szánva. –

Ha meg a bűn szintén tervében áll,
Mint a vihar verőfényes napok közt,
Ki mondja azt vétkesbnek, mert zajong,
Mint ezt, mivel éltetve melegít?

Lám, megjelent az első bölcselő!
Nagy sor jövend utánad, szép hugom,
Mely milljó úton ezt vitatja újra;
A tébolydába téved sok közülők,
Sok visszaretten, révbe egy sem ér.

Hát hagyjatok fel az okoskodással,
Minden dolognak oly sok színe van,
Hogy aki mindazt végigészleli,
Kevesbet tud, mint első pillanatra,
S határozatra jőni rá nem ér.

A tett halála az okoskodás. –

(Család és tulajdon)

Ez az enyém. A nagy világ helyett
E tér lesz otthonom. Birok velem,
Mégvédem azt a kártevő vadaktól,
És kényszerítem nékem termeni.

Én meg lugost csinállok, éppen olyat,
Mint az előbbi, s így körénk varázsolom
A vesztett Édent.

Vajh, mi nagy szavat
Mondottatok ki. A család s tulajdon

Lesz a világnak kettős mozgatója,
Melytől minden kék s kín születni fog.

És e két eszme nő majd szüntelen,
Amíg belőle hon lesz és ipar,
Szülője minden nagynak és nemesnek,
És felfalója önnön gyermekének

(Az öntudat)

Igérted a tudást, az ösztön kékjéről lemondtam
Érette, hogy, bár küzdve, nagy legyek.
S mi az eredmény.

Hát nem érzed-e?

Érzem, hogy Isten amint elhagyott,
Üres kézzel taszítván a magányba,
Elhagytam én is. Önmagam levék
Enistenemmé, és amit kivívok,
Méltán enyém. Erőm ez, s büszkeségem.

Hiú báb, mostan fittyet hánysz az égnek,
Meglátjuk szíved, villámok ha égnek.

Nekem meg büszkeségem az csupán,
Hogy a világnak anyja én leszek.

Dicsó eszmény, mit e nő szíve hord,
Megörökíteni a bűnös nyomort.

(Az anyagi világ bilincsei)

Mit is köszönjek néki? puszta létem?
Hisz ez a lét, ha érdemes leszen
Terhére, csak fáradságom gyümölcse.

A kéjet, amit egy ital viz ád,
Szomjam hevével kell kiérdemelnem,
A csók mézének ára ott vagyon –
Amely nyomán jár – a lehangolásban.

De hogyha a hálának csatja mind
Le is hullt rólam, bár szabad levék
Alkotni sorsom és újból lerontni,
Tapogatózva, amit tervezék –
Ahhoz segélyed sem kellett talán,
Mégbirta volna azt saját erőm.

S te nem mentél meg a súlyos bilincstől,
Mellyel testem por földéhez csatol.
Érzem, bár nem tudom nevét, mi az,
Talán egy hajszál – annál szégyenebb, –
Mi korlátozza büszke lelkemet.

Nézd, ugranám, és testem visszahull,
Szemem, fülem lemond szolgálatáról,
Ha a távolnak kémlem titkait;
S ha képzetem magasb körökbe von,
Az éhség kényszerít, hunyászkodottan
Leszállni ismét a tiprott anyaghoz.

Ezen kötél erősb, mint én vagyok.

Ah, úgy te gyöngé szellem vagy igen,
Ha e láthatlan pókháló, e semmi,

Mit százezer lény észre sem veszen,
S hálója közt szabadság érzetével
Fickándozik, mit csak néhány kivált
Magasb szellem sejt, még dacol veled.

S csakis ez az, mi velem bír dacolni,
Mert szellem, mint én.

(Az anyagi világ titokzatos és csodálatos működése)

Vagy tán azt hiszed,
Hogy, mert elrejtve munkál s zajtalan,
Nem is erős? – Ne hidd, homályban ül,
Mi egy világot rendít és teremt,
Mert látásától megszedülne a fej.

Csak ember műve csillog és zörög,
Melynek határa egy arasznyi lét.

Hagyd megtekintnem hát e működést
– Egy percre csak, keblem, tudod, erős –,
Mely rám befolyhat, aki enmagamban
Olyan különvált és egész vagyok.

„Vagyok” – bolond szó. Voltál és leszesz.
Örök levés s enyészet minden élet.
De nézz körül és láss szellem-szemekkel. –

Mi áradat buzog fel így körülém
Magasba törve szakadatlanul
Hol kétfelé vál, s a földcsarkokig
Vihar gyanánt rohan.

Az a melegség,
Mely életet visz a jegek honába.

Hát e két lángfolyam, mely zúgva fut
Mellettem el, hogy félek, elsodor,
És mégis érzem éltető hatását:
Mi az, mi az? elkábulok belé.

Ez a delej.

Alattam ing a föld.
Amit szilárdnak és alaktalannak
Tartottam eddig, forrongó anyag lón,
Ellentállhatlan, mely alak után tör,
Életre küzd. Amarra mint jegec,
Emerre mint rügy.

Óh, e zúr között
Hová lesz énem zárt egyénisége,
Mivé leszesz testem, melyben szilárd
Eszköz gyanánt oly dőrén megbizám
Nagy terveimben és nagy vágyaimban.

Te elkényeztetett gyermek, ki bajt
S gyönyört szeresz számomra egyiránt,
Nehány marok porrá sülyedsz-e csak,
Míg többi lényed víz és tünde lég,
Mely még imént piroslott és örült,
S legott voltammal a felhőbe gőzölt.

Minden szavam, agyamban minden eszme
Lényemnek egy-egy részét költi el,
Elégek! – és a vészhozó tüzet
Talán rejtélyes szellem szítogatja,
Hogy melegedjék hamvadásomon. –

(Vágyódás a Gondviselő után)

El e látással, mert megőrülök.
Ily harcban állni száz elem között
Az elhagyottság kínos érzetével,
Mi szörnyü, szörnyü! –

Óh, miért lökém el
Magamtól azt a gondviseletet,
Mit ösztönöm sejtett, de nem becsült,
S tudásom óhajt – óh, de hasztalan.

Úgy-é, úgy-é, hasonlót érzek én is.
Ha majd te harcolsz a fenevadakkal,
Vagy én lankadva kertünk ápolom,
Körültekintek a széles világon,
És égen-földön nem lesz egy rokon,
Nem egy barát, ki biztasson vagy óvjon.
Nem így volt ám ez egykor, szebb időben.

Hiszen, ha oly kicsinyes lelketek,
Hogy fáztok ápoló gond s kéz ne'kül,
S alárendeltség oly szükségetek:
Idézek én fel Istent számotokra,
Ki nyájasabb lesz, mint a zord öreg:
E földnek szellemét, ismérem őt
Az égi karból, szép szerény fiú. –

(A Föld két arca)

Ki vagy te, rém – nem téged hívtalak,
A föld nemtője gyöngé és szelid.

Mit gyöngéül látál az égi karban,
Az önkörében végtelen, erős. –

Im, itt vagyok, mert a szellem szavának
Engednem kelle, ámde megjegyezd,
Hogy fölzaklatni s kormányozni más.

Ha felveszem saját képem, leroskadsz,
S eme két féreg itt megsemmisül.

Mondd hát, hogyan fér büszke közeledbe
Az ember, hogyha istenül fogad?

Elrészletezve vízben, fellegekben,
Ligetben, mindenütt, hová benéz
Erős vágyakkal és emelt kebellet.

Ah, nézd e kedves testvér-arcokat,
Nézd, nézd, mi bájosan köszöntenek,
Nincs többé elhagyottság, rengeteg,
A boldogság szállott közénk velek.

Ők adnak bűnkban biztató szavat,
A kételkedésben jó tanácsokat.

Nem is kérhettek jobb helyütt tanácsot –
Kik, amint kértek, már határozátok –
Mint épp e kedves tünde alakoktól,
Kik úgy felelnek, mint kérdéseitek szól:

A tiszta szívre mosolyogva néznek,
Ijesztő rémül a kétségbesőnek;
Ők kísérendnek végig száz alakban,
Százféleképpen átalváltozottan,
A fürkésző bölcsésznek üde árnya
S örökifjú sziveknek ideálja.

Mit ér, mit ér e játék csillogása,
Előttem mely foly, nem hatok belé. –
S nekem csak egy rejtéllyel több jutott. –

(Az arasznyi lét és a halhatatlanság)

Könnyű neked beszélni türelemről,
Előtted egy öröklét van kitarva,
De én az élet fájából nem ettem,
Arasznyi lét, mi sietésre int.

Minden, mi él, az egyenlő soká él,
A százados fa s egynapos rovar.
Eszmél, örül, szeret és elbukik,
Midőn napszámát s vágyait betölté.

Nem az idő halad: *mi* változunk,
Egy század, egy nap szinte egyre megy.
Ne félj, betöltöd célodat te is,
Csak azt ne hidd, hogy e sártestbe van
Szorítva az ember egyénisége.

Látád a hangyát és a méherajt:
Ezer munkás jár dörén össze-vissza
Vakon cselekszik, téved, elbukik,
De az egész, mint állandó egyén,
Együttleges szellemben él, cselekszik,
Kitűzött tervét bizton létesíti,
Mig eljön a vég, s az egész eláll. –

Portested is széthulland így, igaz,
De száz alakban újlag felélsz,
És nem kell újra semmit kezdened:
Ha vétkezél, fiadban bűnhődöl,
Köszvényedet őbenne folytatod,

Amit tapasztalsz, érzed és tanulsz,
Évmilliókra lesz tulajdonod.

ifju keblem forró vágya más:
Jövőmbe vetni egy tekintetet.
Hadd lássam, mért küzdök, mit szenvedek.

Bübájat szállítok reátok,
És a jövőnek végeig beláttok
Tünékeny álom képei alatt;

De hogyha látjátok, mi dőre a cél,
Mi súlyos a harc, melybe útatok tér;
Hogy csüggedés ne érjen emiatt,
És a csatától meg ne fussatok:

Egére egy kicsiny sugárt adok,
Mely biztatand, hogy csalfa tünemény
Egész látás – s e sugár a remény. –

(Az istenülő ember)

Mért áldozod fel a nap kéjeit,
Az éjnek édes álomképeit,
És nem bizod gondját nagy terveidnek
A rabszolgára, akit az megillet,
Midőn már úgyis a széles világon
Minden dicsőség, úralom tiéd
S a kéj, mit ember elviselni bír. –

Száz tartomány bő kincse mond urának,
Neked nyit kelyhet illatos virága,
S édes gyümölcsöt csak neked növel.
Ezer hölgy keble sóhajtoz feléd:

A szőke szépség, lankadó szemével,
Finom, gyöngéd, mint játszi tünemény,
A barna lányka, lihegő ajakkal,
Égő szemében örült szenvedéllyel –
Mind a tiéid. Sorsuk egy szeszélyed,
Mind érzi, hogy betölté hivatását,
Ha néhány perced fűszerezni tudta.

Mindennek nincsen szúmre ingere.
De itt e művel, mellyet alkotok,
Azt tartom, hogy megleltem az utat,
Mely a valódi nagysághoz vezet.
Művészetét a természet csodálja
S évezredekre hirdeti nevem.

Nincs földindulás, nincs vész, mely ledöntse:
Erősebb lett az ember, mint az Isten.

(Milliók szenvedése)

hogyha a nép, e milljókarú lény,
Korbácsolt háttal jajgat odakint:
Mint fájó testnek kisdud porcikája,
Én, én, a népnek elszakadt leánya,
Szivemben érzem szintén mind e kint.

Mit is ér a dicsőség,
Mit egy személyben ér utól az ember
Milljók vesztével és milljók jajával,
Kikben szintén az az ember lehel;
Milljószer érzem a kint, egyszer a kéjt.

(A tömeg természetrajza)

Ah, fáraó, rajongsz; hisz a tömeg
A végzet arra ítelt állata,
Mely minden rendnek malmán húzni fog,
Mert arra van teremtvé. Már ma mentsd fel:
Amit te eldobsz, ő meg nem nyeri,
És új urat keres holnap magának.

Vagy azt hiszed, hogy ülhetnél nyakán,
Ha a gazdának szükségét nem érzi?
Ha kebelében öntudat lakik?

Miért jajgat hát, mintha fájna néki
A szolgaság?

Fáj, bár nem tudja, mi.
Mert minden ember uralomra vágy,
Ez érzet az, s nem a testvériség,
Mi a szabadság zászlajához űzi
A nagy tömeget – ámbár öntudattá
Nem ébred benne, és csak sejtelemkint
Zaklatja minden olyasért, mi új,
S mi tagadása a már meglevőnek;
Abban remélvén testesülve látni
A boldogságról képzett álmait.
Pedig mély tenger a nép: bármi napfény
Sem hatja át tömét; sötét leend az,
Csak a hullám ragyog, mit színe fölvet,
És mely hullám esetleg épp te vagy.

Vagy más, veled rokon,
Kiben tudattá vált a népi ösztön,
S ki a szabadság bámult bajnokául
Fényes helyedre tolakodni mer.

Mig a tömeg, nem nyerve semmit is,
Nevet cserél, a gazda megmarad.

Mi végtelen körút okoskodásod,
Melyből menekvés nincsen is talán.

Vagyon menekvés. Adj ezen néhány
Kivált egyénnek láncot és gyűrűt,
Adj más játékszert, s mondd: im, a tömeg
Fölébe tollak, ez teszen nemesbbé –
És elhiszik, és a népet lenéztvén
Elszívelik, hogy őket is lenézd.

Ne kísérts ily csábító álokokkal.

Előre csak önhittén útadon,
Hidd, hogy te mégy, ha a sors árja von.

(A múlandóság)

Vékonyka porréteg marad, hol elszáll,
Egy évben e por csak néhány vonalnyi,
Egy századévben már néhány könyök,
Pár ezredév gúláidat elássa,
Homoktorlaszba temeti neved,

Kéjkerteidben a sakál üvölt,
A pusztán koldus, szolganép tanyáz.
S mindezt nem a mennyrázó fergeteg,
Nem bömbölő földindulás cselekszi,
Csak gyönge szellő, mely körülenyelg.

(Új eszmék felé)

Hiú törekvés, dőre nagyravágy –
Fülembe cseng még: milliók egy miatt.

E millióknak kell érvényt szereznem.
Szabad államban – másutt nem lehet.

Enyésszen az egyén, ha él a köz,
Mely egyesekből nagy egészt csinál.

Ne oly vágtatva, még jókor beéred,
Talán előbb, a célt, hogysem reméled,

És sírni fogsz majd, látva, hogy mi dőre,
Mig én kacaglak. – Menjünk hát, előre.

(A nagyravágyás határai)

Van a léleknek egy erős szava
A nagyravágy. A rabszolgában alszik,
Vagy szűk körében bűnné aljasul.

De vérével táplálván a szabadság,
Naggyá növeszti, mint polgárerényt.

Ez költ életre minden szép s nagyot,
De hogyha túl erős, anyjára tör,
S küzd véle, míg elvérzik egyikök. –

Ha e szó benne túlerőre jutna,
Ha megcsalhatná ezt a szent hazát,
Megátkoznám. Imádkozzunk, fiam.

(Szolgaság és szabadság)

Csak én haljak meg – vagy miért is éljek,
Midőn látom, mi dőre a szabadság,
Melyért egy élten küszködém keresztül.

E gyáva népet meg nem átkozom,
Az nem hibás, annak természete,
Hogy a nyomor szolgává bélyegezze,
S a szolgaság, vérengző eszközévé
Súlyessze néhány dölyfös pártütőnek.

Csak egyedül én voltam a bolond,
Hivén, hogy ilyen népnek kell szabadság.

Elmondtd a sírverset önmagadra,
S utánad illót sok nagy síroromra. –
Átláttad-é, hogy a bódult tömegnek
Nemesb ura voltál, mint ő neked?

Lehet, de mind a kettő kárhozat;
Más név alatt a végzet ugyanaz.
Hiú törekvés azzal küzdeni,
Nem is fogok.

(Péter apostol intése)

Te nyomorú faj! – gyáva nemzedék,
Míg a szerencse mosolyog feletted,
Mint napsugárban a légy, szemtelen,
Istent, erényt, gúnyolva taposó.

De hogyha a vész ajtódon kopog,
Ha Istennek hatalmas ujja érint,

Gyáván hunyász, rútol kétségbeső.
Nem érzed-é, hogy az ég büntetése
Nehezkedik rád.

Nézz csak, nézz körül,
A város pusztul, durva idegen nép
Tiporja el arany vetésidet,
Szétbomlik a rend, senki sem parancsol
S szót nem fogad.

A rablás, gyilkolás
Emelt fővel jár a békés lakok közt,
Utána a halvány gond, rémület
S égből, földről se részvét, sem segély.

Nem bírod, úgy-e, kéjek mámorával
Elandalítani azt a szózatot,
Mely a kebelnek mélyét felveri
S jobb cél felé hiába ösztönöz.

Kielégítést, ügyebár, nem érzesz,
Csak undort ébreszt szűdben a gyönyör,
S aggódva nézsz körül, ajkad rebeg:
Hiába mind, a régi istenekben
Nincs már hited, kövekké dermedeztek.

Elporlanak, s új istent nem találsz,
Mely a salakból újra fölemelne. –

Nézz csak körül, mi pusztít városodban
Hatalmasabban, mint a döghalál,
Ezren kelnek fel a lágy pamlagokról,
Hogy Thébaisznak pusztá téreit
Vad anachorétákkal népesítsék,

Ottan keresve tompult érzetőknek
Mi még izgassa, ami még emelje. –

El fogsz pusztulni, korcsult nemzedék,
E nagy világ most tisztuló színéről.

(A kereszténység eljövetelének prófécijája)

Az Úr meghallgatott. – Tekints körül,
Az elkorcsult föld újra kezd születni.
E medvebőrös barbár harcfiak,
Kik üszköt vetnek fényes városokra,
Kiknek lova múlt századok vetését
Tiporja el s istállót elhagyott
Templomfalak közt lél, új vért hozand
Az elsilányult, megfogyott erekbe.

S kik a cirkuszban himnuszt énekelnek,
Mig a bős tigris keblöket kitépi,
Új eszmét hoznak, a testvériséget,
És az egyénnek felszabadulását,
Melyek meg fogják rázni a világot. –

Ah, érzem, érzem, mást is kér a lélek,
Mint dagadó párnákon renyhe kéjek;
A szív vérenek lassu elfolyása
Olyan kéj, melynek vajh, mi lenne mása?

Legyen hát célod: Istennek dicsőség,
Magadnak munka. Az egyén szabad
Érvényre hozni mind, mi benne van.
Csak egy parancs kötvén le: szeretet.
Költészete az oltár oldalán
A felmagasztalt női ideál.

A férfiúhoz méltó ez s dicsó ám.
Istennek tetszik, mert az ég felé hajt,
S ördögnek kedves, mert kétségbe ejt majd.

(Disputa a lovagrend hivatásáról)

Lovag barátim! míg a szennytelen
Becsület, Isten szent dicsérete,
A nő védelme és a hősiség
Lesz kardjainkon, mink vagyunk hivatva
E ronda démont féken tartani
S vezetni, hogy vágyának ellenére
Nagyot s nemest műveljen szüntelen.

Szépen szólj, Tankréd, ámde majd, ha a nép
El nem hiendi többé, hogy vezér vagy – –

Hol a szellem van, ott a győzelem.
Lesújtom. –

És ha szellem nála is lesz?
Leszállsz-e hozzá?

Mért leszállani?
Hát nem nemesb, ha ötlet emelem fel. –
Lemondni a küzdés nehéz helyéről
Társak híjában épp olyan kicsinyes,
Mint szükkeblűség társt be nem fogadni.
Irgyelvén részét a pályabérben. –

Lám, lám, mivé silányult a nagy eszme,
Melyért a cirkusz vértanúi haltak. –
Ez az egyénnek felszabadítása? – –
Csodálatos fajú testvériség. –

Ne gúnyolj. – Óh, ne hidd, hogy a dicsó tant
Fel nem fogom. Éltemnek vágya az. –
Tehet, s tegyen, kiben szent szikra van,
Ki felküzd hozzánk, szívesen fogadjuk,
Egy kardcsapás rendünkbe emeli.
De őriznünk kell a rend kincseit
A még forrongó zúrnek ellenében.

Bár jőne már, bár jőne az idő,
Meváltásunk csak akkor fog betelni,
Midőn ledúl a gát, mert tiszta minden. –

De ilyen napnak jöttét kétleném,
Ha az, ki a nagy művet inditá,
Nem önmaga lett volna a nagy Isten. – –

Mi kár, hogy szép eszméid újlag
Csak olyan hírhedett almát teremnek,
Mely künt piros, de béle por.

Hát nem hiszesz már semmi nemesebbe?

Ha hinnék is, mit ér, fajod ha nem hisz.
Ez a lovagrend, mellyet állítasz
Fárosz gyanánt tenger hullámi közt,
Egykor kialszik, félig összedül,
S vészesb szirtté lesz a merész utasra,
Mint bármelyik más, mely sosem
[világlott. –

Minden, mi él és áldást hintve hat,
Idővel meghal, szelleme kiszáll,
A test tuléli ronda dög gyanánt,
Mely gyilkoló miazmákat lehel
Az új világban, mely körülé fejlik. –

Ládd, így maradnak ránk a múlt idők
Nagyságai.

Míg rendünk összedül,
Tán szent tanai a tömegbe hatnak,
És akkor nincs veszély.

A szent tanok. – –
Ah, épp a szent tan mindig átkotok,
Ha véletlen reá bukkantatok:
Mert addig csúritek, hegyezitek,
Hasogatjátok, élesítitek,
Mig örültség vagy békó lesz belőle.

Egzakt fogalmat nem bírván az elme,
Ti mégis mindig ezt keresitek
Önátkotokra, büszke emberek.

Vagy nézd e kardot, hajszállal nagyobb,
Kisebb lehet, s lényben nem változott,
Ezt folytathatnók véges-végtelen,
S hol az egzakt pont, mely határt tegyen?
Bár érzésed rögtön reátalál,
A változás nagyban midőn beáll. –

(Eretnek erények)

Erényök a sanyargás, a lemondás,
Mit mestered kezdett meg a kereszten.

Az egy világot váltta meg ezáltal,
De e gyávák csak Istent káromolnak,
Mint lázadók, megvetve kegyeit.

Ki szűnyog ellen oly fegyvert ragad,
Mit medve ellen vinni hősiség,
Bolond.

De hátha ők a szűnyogot
Medvének nézik. – Nincs-e rá joguk?
Nincs-e joguk hős voltuk érzetében
Pokolra úzni minden élvezőt? –

Látok, miként Tamás, és nem hiszek. –
Szemébe nézek e káprázatoknak. –

(Homousion és homoiusion)

Az Isten dicsé, a nép üdve hív,
Eretnekek fölött kellvén itélnem,
Kik mérget szórva dudvaként tenyésznek,
S tűzzel-vassal bár irtjuk, szüntelen
Ujult erővel küldi a pokol ránk. –

Nem az szeret, ki a testnek hizelg,
De aki a lelket vezérli vissza,
Ha kell, kard élén vagy lángon keresztül
Ahhoz, ki mondá: Nem békét, de harcot
Hozok a földre.

– E gonosz hitűek
A szentháromság rejtélyes tanában
A homoiusiont hirdetik,
Mig az egyház a homousiont
Alapítá meg a hit cikkeül.
Számálva immár bűnóráitok,

Vérünkől új csatárok születendnek,
Az eszme él, s a láng, mely fellobog,
Világot késő századokra vet. –
Jerünk, barátim, a dicsó halálba. –

(A bűnös győzelem)

Mért is tűnt csak szemembe mind e bűn!

E kisszerű harc büszke tudományban,
E gyilkos méreg mesterül kivonva
A legfényesb, legüdítőbb virágból. –
E szép virágot egykor ismerém,
Üldött hitünknek zsendülő korában:

Ki az a bűnös, aki tönkretette?

A bűnös önmaga a győzelem,
Mely szerteszór, száz érdeket növel.
A vész, mely összehoz, mártírt teremt,
Erőt ad; ott van az eretnekekkel. –

(Nagy emberek és koreszmék)

Valóban, elhajítám kardomat,
És visszamennék éjszaki honomba,
Hol még az ős erdők árnyékiban
A férfibecs, a tiszta egyszerűség
Dacol e síma kornak mérgivel,
Ha titkos szó nem sügná szüntelen,
Hogy e kort nékem kell újjáteremtni.

Hiú törekvés. Mert egyént sosem
Hozandsz érvényre a kor ellenében:
A kor folyam, mely visz vagy elmerít,
Uszója, nem vezére, az egyén. –

Kiket nagyoknak mond a krónika,
Mindaz, ki hat, megérté századát,
De nem szülé az új fogalmakat.
Nem a kakas szavára kezd viradni,
De a kakas kiált, merthogy virad. –

Amott azok, kik békóban sietnek
Mártírhálálra, gúnytól környezetten,
Látnak csak egy embernyomot előre,
Köztük dereng fel az új gondolat;
S azért meghalnak, mit utódaik
Az utcaléggel gondtalan szivandnak. –

(Csalódás a szent eszmékben)

Csatára szálltam szent eszmék után,
S találtam átkot hitvány felfogásban,
Isten dicsére embert áldozának,
S az ember korcs volt, eszmémet betöltni.

Nemesbbé vágytam tenni élveink,
S bűn bélyegét süték az élvezetre,
Lovagerényt állíték, s ez döfött
Szivembe tört.

El innét, új világba,
Eléggé megmutattam, hogy mit érek,
Ki vinni tudtam és lemondni tudtam,
Szégyen ne'kül elhagyhatom helyem. –

Ne lelkesítsen többé semmi is,
Mozogjon a világ, amint akar,
Kerekeit többé nem igazítom,
Egykedvűen nézvén botlásait.

Kifáradtam – pihenni akarok. –

(A törpe kor)

Ily hűvös estve e tűz jólesik,
Bizon-bizon már jó régen melenget.
De félek, hogy kialszik nemsokára.

Nem férfias határozattól eloltva,
Nem új nézetnek engedvén helyet,
De e közömbös korban nem leend,
Ki új hasábot vetne a parázsra,
S én fázhatom. –

Minden nagy gondolatnak,
Hiába, ily kicsinyes a bukása. – –

(A tettek felé)

Kivántam kort, mely nem küzd semmiért,
Hol a társas rend megszokott nyomát,
E megszentelt előítéletet
Nem bántja senki, hol nyugodhatom,
És egykedvű mosollyal hagyhatom
Hegedni hosszú harcaim sebét. –

Megjött a kor, s mit ér, ha e kebelben
A lélek él – e kínos szent örökség,
Mit az egekből nyert a dőre ember –,
Mely tenni vágyik, mely nem hágy nyugodni,
S csatára kél a renyhe élvezettel. –

Fagyos világ ez, kell, hogy feltüzeljem.
E törpe korban így kell lelkesülni
És elszakadni mocskoló porától. –

Óh, tárd ki, tárd ki, végtelen nagy ég,
Rejtélyes és szent könyvedet előttem;
Törvényidet ha már-már ellesém,
Felejttem a kort és mindent körültem.

Te örökös vagy, míg az mind mulandó,
Te felmagasztalsz, míg amaz lesújt. –

Óh, jó-e kor, mely e rideg közönyt
Leolvasztandja, s mely új tetterővel
Szemébe néz az elavult lomoknak,
Bíróül lép fel, büntet és emel,

Nem retten vissza a nagy eszközöktől,
Nem fél a rejtett szót kimondani,
Mely majd hatalmas görgeteg gyanánt
Haladni fog a végzetes uton,
S lezúzza tán azt is, ki *őt* kimondta.

(Danton szónoklata)

– Két szó menti meg
A mindenünnen megtámadt nagy eszmét,
A jók számára mondjuk egyikét:
„Veszélyben a hon” és ők ébrednek.

A másikat a bűnre mennydörögiük,
E szó: „reszkessetek!” – s megsemmisülnek.

Felkeltek a királyok ellenünk,
S eljők dobtuk fejedelmünk fejét,
Felkeltek a papok, s villámukat
Kicsavarók kezökből, visszatéve
Trónjára az észet, e rég üldözöttet.

De a másik szózat sem hangzik el,
Mít a jobbakhoz intézett honunk.

Ha forr az érc, a rossz salak kihull,
De a nemesb rész tisztán megmarad.

És hogyha mindjárt vérengzők vagyunk is,
Tekintsenek bár szörnyeteg gyanánt,
Nem gondolok nevemmel, légyen átkos,
Csak a haza legyen nagy és szabad. –

(Mester és tanítvány)

 lelkem vágytól remeg,
Belátni a természet műhelyébe.
Felfogni mindent és élvezni jobban,
Uralkodván felsőbbbség érzetével
Anyag- s szellemvilágban egyaránt.

 ...Paránya a világnak,
Hogy lássad át a nagyszerű egészet? –
Uralmat kérsz, élvet kérsz és tudást.
Ha súlyától nem dűlne össze kebled,
S mindezt elérnéd, Istenné leendnél.

Az az igazság rettentő, halálos,
Ha nép közé megy a mai világban.
Majd jó idő, óh, bár itt lenne már,
Midőn utcákon fogják azt beszélni,
De akkor a nép sem lesz kiskorú. –

A bölcselet csupán költészete
Azoknak, mikről még nincsen fogalmunk. –
S egyéb tanok közt ez legjámborabb még.
Mert csak magában múlat csendesesen,
Agyrémekkel hímezett világa közt.

De számtalan egyéb oly társa van,
Mely fontos arccal rajzol a porondban,
Egyik vonalt örvénynek mondogatja,
Szentélynek a kört, hogy már-már kacagsz
A vígjátékon, amidőn belátod,
Mi rettentő komoly csiny az egész.

Mert míg szorult kebellem és remegve
Kerüli minden a porrajzokat,
Itt-ott kelepce áll, s a vakmerőt,
Ki általlépi, véresen megejti.

Ily dőreség áll, látod, szüntelen
Utunkba, szentséges kegyeletül
Védő a már megalakult hatalmat. –

Ah, értlek, értlek, s így lesz-é örökre?

Egykor nevetni fognak az egészen.
Az államférfit, kit nagynak nevezünk,
Az ortodoxot, akit bámulánk –
Komédiásnak nézi az utókor,
Ha a valódi nagyság lép helyébe,

Ki még nem nézett a vésznek szemébe,
Ha hátrál, gyáva. A próbált vitéz
Bátran mellőzi a kötekedőt,
Bátorságához nem férhet gyanú. –

Fogd hát e sárgult pergamenteket,
E fóliánsokat, miken penész ül,
Dobd tűzre mind. Ezek feledtetik
Saját lábunkon a járást velünk,
És megkimélnék a gondolkodástól.

Ezek viszik múlt századok hibáit
Előítéletül az új világba.
A tűzre vélők! és ki a szabadba.

Miért tanulnád mindig, hogy mi a dal,
Minő az erdő, míg az élet elfoly,
Örömtelen poros szobafalak közt.

Hosszúnak nézed-é az életet,
Hogy sírodig teóriát tanulsz?

Együtt mondunk búcsút az iskolának,
Téged vezessen rózsás ifjuságod
Örömhözó napsúgár- és dalokhoz;

Engem vezess te, kétes szellemőr,
Az új világba, mely fejlődni fog,
Ha egy nagy ember eszméit megérti,
S szabad szót ad a rejlő gondolatnak,
Ledült romoknak átkozott porán. –

(A kapitalizmus dicsérete)

Pályám mindeddig tömkeleg vala,
Az élet áll most teljesen előttem,
Mi szép, mi buzdító versenydala.

Szép a magasból, mint a templomének,
Bármily rekedt hang, jajszó és sohaj
Dallamba olvad össze, míg fölér. –

Így hallja azt az Isten is, azért
Hiszi, hogy jól csinálta e világot.
De odalent másképpen hallanók,
Hol közbeszól a szív verése is.

Te, kétkedő gúny, hát nem szebb világ ez,
Mint mindaz, amin eddig átgyötörtél?

Ledültek a mohos korlátfalak,
Eltűntek a rémes kisértetek,
Miket a múlt megszentelt glóriával
Hagy a jövőre, kínzó átokul.

Szabad versenytér nyílt meg a kebelnek,
Rabszolgákkal gulát ma nem emelnek. –

Egyiptomban sem hallott volna fel
Ilyen magasra a rabok nyögése,
S mi istenik enélkül művei!

Vagy Athenében nem cselekszik-é
A felséges nép méltón, nagyszerűen,
Feláldozván nagy s kedves emberét,
Mivel a hon forog máskint veszélyben,
Ha ily magasról nézzük, s nem zavarnak
Nőkönnyek és egyéb hitvány fogalmak.

Hallgass, hallgass, te, örökös szofista.
De bárha áll is, a jaj hogy kihalt,
Helyette minden úgy el van lapulva. –

Hol a magas, mi vonz? a mély, mi rettent?
Hol életünknek édes tarkasága?
Többé nem tenger küzdő fényes árja,
Sima mocsár csak, békával tele. –

Kárpótól a közjólét érzete.

Ugy ítélsz, ládd, te is nagy polcodon
Az életről, mely lábadnál mozog,
Mint a múltakról a história.

Nem hallja a jajszót, rekedt beszédet;
Mit feljegyez, a múltnak csak dala.

Ah, már a sátán is romantizál,
Vagy doktrinér lesz; vívmány ez s amaz.

Az nem csoda, midőn az ősidők
Kisértetén állunk, egy új világ közt.
E korhadt álláspont se kell nekem,
Az új világba elszántan leszálok,

S nem félek, a költészetet, nagy eszmét
Hullámi közt, hogy újra ne találjam. –

Lehet, hogy többé nem nyilatkozik
Eget megrázó ős titáni harcban,
De annál ígézőbb, áldásosabb
Világot alkotand szerény körében.

Haszontalan aggódás is leendne
Azt féltened. Míg létez az anyag,
Mindaddig áll az én hatalmam is,
Tagadásul, mely véle harcban áll.

S mig emberszív van, míg eszmél az agy,
S fenálló rend a vágynak gátat ír,
Szintén fog élni a szellemvilágban
Tagadásul költészet és nagy eszme.

De mondd, mi alakot vegyünk magunkra,
Midőn leszállunk a zajgó tömegbe,
Mert így csak e helyen birunk megállni,
Hol múlt idők ábrándja leng körül.
Akárminőt. Hisz nincsen már kiváló,
Hálá a sorsnak.

(A törvények súlyáról)

Mi könnyű törvényt írni pamlagon –
Könnyű itélni a felületesnek,
És mily nehéz, ki a szívet kutatja,
Méltányolván minden redőzetét.

Ily elvek mellett pör nem érne véget.
A rosszat, mert rossz, senki nem cselekszi,
Az ördög is jogcímekeket idéz,
S magát véli mindenik erősbnek.

A törvénytudós széjjelvágja a
Kuszált csomót, minek fonalait
Ezer filantróp szét nem bontaná. –

(A polgári rend kritikája)

Ismét csalódtam, azt hívéim, elég
Ledönteni a múltnak rémeit,
S szabad versenyt szerezni az erőknél. –

Kilöktem a gépből egy főcsavart,
Mely összetartá, a kegyeletet,
S pótolni elmulasztám más erősből.

Mi verseny ez, hol egyik kardosan
Áll a meztelen ellennek szemében,
Mi függetlenség, száz hol éheznek,
Ha az egyes jármába nem hajol.
Kutyáknak harca ez egy konc felett.

Én társaságot kívánok helyette,
Mely véd, nem büntet, buzdít, nem riaszt,
Közös erővel összeműködik,
Minőt a tudomány eszmél magának,
És melynek rendén értelem viraszt. –

Ez el fog jöni, érzem jól, tudom,
Vezess, vezess, Lucifer, e világba. – –

Hiú ember, s mert korlátolt szemed
Zilált csoportot lát csak odalent,
Már azt hiszed, nincs összeműködés,
Nincs rendszer az életnek műhelyében?

Nézz hát egy percre szellemi szemekkel,
És lásd a munkát, melyet létrehoznak,
Csakhogy nekünk ám, s nem kicsiny magoknak.

(Szép új világ)

Nem kisszerű volt-é a *hon* fogalma?
Előítélet szülte egykor azt,
Szűkkeblűség, versenygés védte meg.

Most már egész föld a széles haza,
Közcéll felé társ már most minden ember,
S a csendes folyó szép rend fölött
Tisztelve áll örül a tudomány.

Beteljesült hát lelkem ideálja,
Ez mind derék, ezt így kívántam én is.
Egyet bánok csak: a haza fogalmát,
Megállott volna az tán, úgy hiszem,
Ez új rend közt is.

Az emberkebel
Korlátot kíván, fél a végtelentől,
Belterjében veszt, hogyha szétterül;
Ragaszkodik a múlthoz és jövőhöz;

Félek, nem lelkesül a nagyvilágért,
Mint a szülők sírjáért lelkesült.
Ki a családért vérét ontaná,
Barátjaért legfeljebb könnye van. –

(A szocializmus felsőbbrendű voltáról)

Hol leljen tért erő és gondolat,
Bebizonyítani égi származását?

Ha küzdeni vágyik és körültekint
Ezen szabályos, e rendes világban,

Még a veszély gyönyörét sem leli,
Nem lel csak egy vérengző vadat se.

Csalódtam hát a tudományban is:
Unalmas gyermekiskolát lelek
A boldogság helyén, mit tőle vártam.

Nincs-é behozva a testvériség?
Hol szenved ember anyagi hiányt?
Valóban, illy eszmék megérdemelnék
A megfenyítést.

(Homunculus)

De hogyha sikerülne is műved,
Mi szörny lesz az, mi szótlan gondolat,
Szerelmi érzés, melynek tárgya nincs,
Lény, mellyet a természet eltagad,
Melyhez nincs ellentét, nincsen rokon,
Ha nem korlátozandja az egyén.

S honnan veendi ennek jellegét,
Elzárva külhatástól, szenvedéstől,
Egy szűk üvegben kelve öntudatra?

Mit gúnyolódtok, nem látjátok-é,
Egy szikra kell csak, és életre jó? –

De azt a szikrát, azt honnan veszed?

Csak egy lépés az, ami hátra van.

De ezt az egy lépést ki nem tevél:
Az nem tett semmit, nem tud semmit is.
Óh, lesz-e, aki egykor megteszi? –

Nem lesz soha. – Ez a lombik nekem
Nagyon szűk és nagyon tág. –
Hisz te ismersz, Ádám, ugy-é?

Hallottad-é a szellem-szózatot,
Óh, nézd, óh, nézd, te gőgös, gyöngö ember,
Hogy bírnál azzal, aki ott lebeg.

(Palackba zárt szellemek)

Hát odáig
Bir-é a rossz rend, a teória
Tévedni, hogy egy ily nemes kebel
Csak gátjaul van, s fel sem ismeri.

Óh, mennyi ismerős mindenfelé,
És mennyi szellem, mennyi őserő.
Ez vélem harcolt – az mártírhálált halt,
Ez szűknek érzé a világtekét,

S mi egyformára, mily törpére szűrte
Az állam.

(Ádám-Anteusz)

Most már a szirt törpül le rossz görönggyé,
A villámterhes felhő, melyben ott lenn
Szent szózatot sejt a pór s megriad,
Mi nyomorú párázattá silányul.

A bömbölő tenger végetlene
Hová, háová lett? szürke folt gyanánt áll
A gömbön, mely keringve elvegyül
Milljó társ közt, s az volt egész világunk.

Óh, Lucifer, aztán meg ő, meg ő – –
El kelle tőlünk annak is maradni? – –

Emelkedett szempontunkból, hiába,
Először a báj vész el, azután
A nagyság és erő, míg nem marad
Számunkra más, mint a rideg matézis. – –

A csillagok megettünk elmaradnak,
S nem látok célt, nem érzek akadályt.
Szerelem és küzdés nélkül mit ér
A lét. Hideg borzongat...

(Az anyag és a szellem pere)

Te ismersz már, a földnek szellemét,
Csak én lélekzem benned, tudhatod.
Itt a sorompó, eddig tart hatalmam,
Térj vissza, élsz – hágd át, megsemmisülsz,
Mint ázalagféreg, mely csöpp vizében
Fickándozik. – E csepp a föld neked. –

Dacolok véled, hasztalan ijesztesz,
Testem tiéd tán, lelkem az enyémm,
A gondolat s igazság végtelen,
Előbb megvolt az, mint anyagvilágod.

Hiú ember! próbáld, s szörnyet bukol.
Előbbvaló-e rózsánál az illat,
Alak a testnél, s napnál a sugára?

Óh, hogyha látnád árva lelkedet
A végtelen űrben keringeni,
Amint értelmet és kifejezést

Keres hiába, idegen világban,
S nem érez többé semmit és nem ért,
Megborzadnál.

Mert minden felfogás
És minden érzés, mely benned feszül, csak
Kisügárázása e csoport anyagnak,
Mit földednek hívsz, s mely ha más leendne,
Nem létezhetnék többé, véled együtt. –

A szépet, rútat, üdvöt és pokolt
Csak szellememtől vontad el magadnak,
Mely kis hazádnak rendét lengi át. –

Óh, ami itten örökös igazság,
Egy más világban az tán képtelen,
És a lehetlen tán természetes.

A súly nem létezik, a lét nem mozog,
Mi itten lég, az ott tán gondolat,
Mi itten fény, az ottan hang talán,
S jegecül tán, mi itten növe nő. –

Nem tántorítsz el, lelkem felfelé tör. –

...hogyha a mindenség gyűrűjéből
Léted kitéped, el nem túri Isten,
Hogy megközelítsd őt – s elront kicsinyül. –

Ugyis nem ront-e majd el a halál? –

A vén hazugság e hiú szavát
Ne mondd, ne mondd, itt a szellemvilágban –
Egész természet átborzadna tőle. –

Szentelt pecsét az, feltartá az Úr
Magának. A tudás almája sem
Törhette azt fel.

Majd én feltöröm.

(Vita a küzdelemről és a célról)

S e sok próbára mégis azt hiszed,
Hogy új küzdésed nem lesz hasztalan?
S célt érsz? Valóban e megtörhetetlen
Gyermekkedély csak emberé lehet. –

Korántse vonz ily dőre képzelet,
A célt, tudom, még százszor el nem érem.
Mit sem tesz.

A cél voltaképp mi is?
A cél, megszünte a dicső csatának,
A cél halál, az élet küzdelem,
S az ember célja e küzdés maga.

Valóban szép vigasz, már hogyha még
A harc eszméje volna legalább nagy,
De holnap gúnyolod, miért ma vívsz,
Gyermekjáték volt, ami lelkesített. –

Nem vérezél-e el Chaeroneánál
A megbukott szabadság védletében,
És Constantinnal nem küzdél-e később,
Világuralmát hogy megalapítsd?

Nem vesztél-é el hitmártír gyanánt,
S később a tudománynak fegyverével
Nem álltál-é a hitnek ellenében?

Igaz, igaz, de mindegy, bármi hitvány
Volt eszmém, akkor mégis lelkesített,
Emelt, és így nagy és szent eszme volt.

Mindegy, kereszt vagy tudomány, szabadság
Vagy nagyravágy formájában hatott-e,
Előre vitte az emberemet. –

S feledted-é már a tudós szavát,
Ki felszámolta, hogy négy ezredévre
Világod megfagy – a küzdés eláll?
Ha tudományunk nem dacol vele.

De fog dacolni, érzem, tudom. –

S aztán? – Van-é küzdés, nagyság, erő
A mesterkéltségek világában, mellyet az
Ész rendezett teóriáiból,
S melyet magad szemlélhetél imént. –

Csak mentse meg a földet – elmulik
Az is, mint minden, ami hivatását
Betölté, s akkor újra felmerül
Az eszme, melly éltet lehel reája.

(Haldokló világ)

Hol a halál néz ránk üres szemekkel,
Csak egy-egy foka ver zajt, vízbe bukva,
Amint felretten lépteink zaján;

Hol a növény is küzdeni már kifáradt,
Korcsult bokor leng a zuzmók között,
S a hold vörös képpel néz köd megől
Halál lámpajaként a sírgödörbe. –

Oda vezess, hol pálmafák virulnak,
A napnak, illatoknak szép honába,
Holott az ember lelke, erejének
Öntudatára fejlődött egészen. –

Szörnyű világ! – csupán meghalni jó.
Nem sajnálandom, amit itt hagyok.

Ah, Lucifer! ki egykor ottan álltam
Az ember bölcsejénél, aki láttam,
Mi nagy jövő reménye ringa benne,
Ki annyi harcát mind végigcsatáztam,
Ez órjás síron, melyre gyászlepelt
A természet dobott, midőn merengek,
Első, utolsó ember a világon:
Szeretném tudni, hogy bukott fajom?

Nemes küzdésben, nagyszerűen-é,
Nyomorún-é, törpülve ízről izre,
Nagyság nélkül és könnyre érdemetlen.

Ah, ah, hiú ha vagy *nagy* szellemedre, –
Amint nevezni már, úgy kedveled
Azon erőt, mely a vért lükteti,
És ifjú keblet eszményért dagaszt:
Ne kívánj állni végre mint tanú
Saját halotti ágyadnál. –

Ez óra

Csodálatos átvizsgálása ám
A gazda nélkül készült számvetésnek.
A hagymázos láz elriasztja mind
Az életláz csillámló képeit,
Aztán ki tudja, mellyik volt való.

A végső küzdés kisszerű jaja
Nagy gúnykacaj éltünk küzdelmire.

Miért nem veszem hát el a magasban,
Eróm és lelkem teljes érzetével,
Inkább, mint így hallgatni önmagam
Síriratát, mit egy szellem rideg
Közönye tart, ki harcaimban és
Halálomban nem osztozik velem. –

Ismét fajodra ismerek könyvedben,
Mellyel kiséred ébredésedet
Kedvenc ábrándból tiszta felfogásra. –

(Eszkimó-filozófia)

Látom, körülem
Miként eszi a férget fürge hal,
Halat a foka, a fókát meg én.

S a nagy szellem veled táplálkozik.

Tudom, tudom, de a kicsiny időt,
Melyben mozogni hágy kegyelmesen,
Vásárolom meg véres áldozattal.

Mi gyáva nézlet!

S mást tevél-e te?
Az a különbség csak közöttetek,
Hogy ő fókát, te embert áldozál
Az istenségnek, mellyet alkotál
Saját képedre, mint ez az övére.

Látom, haragszol, és érzem, miért.
Ínségemben hogy fel mertem sohajtani
A nap jótékony istenéhez, aki
Nem kér, csak ad, ki ő s regénk szerint
Itt is parancsolt egykor. – Óh, bocsáss meg,
S elátkozom örökre.

Ím, nagy Isten,
Tekints le és pirulj, mi nyomorult,
Akit remeknek alkotál, az ember!

Nagyon haragszik társad, éhes ő is?

Sőt, mert nem éhes, épp azért haragszik.

Mi helytelen faragsz rossz élceket!

Igazság az, nem élc. Okoskodásod
A jóllakotté, míg itt társadé
Éhes gyomornak filozófiája.

Okokkal egymást meg nem győzitek,
De egyetérttek rögtön, hogyha te
Kiéhezél, vagy ő majd jóllakott.

Igen, igen, akár mint képzelődöl,
Mindég az állat első bennetek,
És csak midőn ezt el bírád csitítani,
Eszmél az ember, hogy nagy-gögösen
Megvesse azt, mi első lényege. –

Méltó beszéd hozzád, Lucifer, ez,
Ki minden szentet kárörvendve vonsz
A föld porába.

(Az eszmék kiüresednek)

Hát minden nagy eszme,
Nemes cselekmény konyhánk gőze csak,
Vagy oly körülmény dóre magzata,
Mit egytül egyig a hitvány anyag
Nehány törvénye mozgat, s tart lekötve? –

S van-e különben? – Azt hiszed talán,
Hogy Leonidász meghal a szorosban,
Ha ahelyett, hogy barna levesével
Táplálkozik olyan köztársaságban,
Melynek még pénze sincs, lucullusi
Villában issza édes mámorát
Kelet minden kéjének?

Vagy talán Brutus meghal, ha a szép Porciához
Hazasiet, s a harc izgalmait
Kiheveri egy jó ebéd után?

Hogyan tenyész a bűn, hogy a nemesség?
Nem ronda lég, nyomor szülé-e azt,
Nem napvilág, szabadságérzet ezt,
Átörökítve késő származékban
Alakban és szellemben önmagát?

Hányan mondák, hogy számoltak magukkal,
És felköték egy fára magukat.
De ha leoldák hívatlan kezek,
Az élet új érintkezése már
Feledteté velök a számadást. –

Ha nagy Hunyad nem méltó nép körében
Jó a világra, hogyha szerencsen
Sátornak árnya reszket bölcsején:
Mi lesz első hőséből a keresztnek?

Vagy Luther, hogyha pápa leszs esetleg,
S Leó tanár egy német egyetemben:
Ki tudja, nem reformál-é emez,
S az süjtja átkát a dúló merészre?

Mi lesz Napóleon, ha büszke útját
Nem egy nép vére egyenlíti ki?
Elposhad tán egy búzhödt laktanyában.

Ne többet! – mind, amit csak fejtegetsz,
Oly egyszerűnek látszik, oly valónak:
De annál károsabb. – A babona
Bárgyút vakít csak, aki úgysem érzi
A szellemet, mely köztünk hat, mozog;

Ne lássam többé ádáz sorsomat:
A hasztalan harcot. Hadd fontolom meg:
Dacoljak-é még Isten végzetével. –

(Ébredés)

Rettentő képek, óh, hová levétek?
Körültem minden úgy él, úgy mosolyg,
Mint elhagyám, míg szívem megtörött.

Hiú ember! Hát azt kívánod-é,
Hogy a természet rendje felbomoljon,
Új üstökös ragyogjon éjeden,
Remegjen a föld, egy fêreg, ha elvesz?

Álmodtam-é csak, vagy most álmodom,
És átalán több-é, mint álm, a lét,
Egy percre melly a holt anyagra száll,
Hogy azzal együtt végképp szétbomoljon?

Miért, miért e percnyi öntudat,
Hogy lássuk a nemlét borzalmait? –

Siránkozol? – csupán a gyávaság
Fogadja el harc nélkül a csapást,
Mit elkerülni még hatalma van.

De a végzetnek örökös betűit
Nyugodtan nézi, és nem zúgolódik
Miattuk az erős, azt nézve csak,
Hogy állhatand meg még alattuk is.

Ily végzet áll a történet felett,
Te eszköz vagy csak, mellyet hajt előre.

(Polémia a szabad akaratról)

Nem, nem, hazudsz, az akarat szabad.
Kérdem eltem ezt nagyon magamnak,
Lemondtam érte a paradicsomról.

Sokat tanultam álmképeimből,
Kiábrándultam sokból, s most csupán
Tőlem függ, útam másképpen vezetni.

Ha a felejtés és örök remény
Nem volna a végzetnek frígyese,
Hogy, míg amaz hegeszti a sebet,
Ez szőnyeget von a mélység fölé

S biztatva mondja: száz merész beléhullt,
Te léssz a boldog, aki átugorja. –

De látál, úgy, mint tudós, egyéb
Sok furcsaság közt oly bélférget is,
Mely vércsében s macskában bír csak élni,
S kifejlődése első korszakát
Mégis csak az egérben töltheti.

Sem egy, sem más egér nincs kitűzve
Érezni macska-, vércse-körmöket,
S mely óvatos, ki is kerülheti,
Mint agg múlván ki házias körében.
De renditetlen törvény örökös,
Hogy annyi jusson mégis ellenének,
Amennyi kell, hogy ezredek után
Még a puhány is éljen a világon. –
Az ember sincs egyénileg lekötve,
De az egész nem hordja láncait;
A lelkesülés, mint ár, elragad,
Ma egy tárgyért, holnap másért megint.

A máglyának meglesznek martaléki,
S meglesznek, akik gúnyolódni fognak. –
S ki lajstromozza majd a számokat,
Következetes voltán bámuland
A sorsnak, mely házasságot, halált,
Bűnt és erényt arányosan vezet,
Hitet, örülést és öngyilkolást. –

Megállj! mi eszme villant meg fejemben –
Dacolhatok még, Isten, véled is.
Bár százszor mondja a sors: eddig élj,
Kikacagom, s ha tetszik, hát nem élek.

Nem egymagam vagyok még e világon?
S azt mondom: vége a komédiának. –

Ah, vége, vége: mily badar beszéd!
Hiszen minden perc nem vég s kezdet is?
Ezért láttál-e néhány ezredévet? –

(Éva közbelép)

Mért is jársz utánam,
Mit leskelődöl lépteim után?
A férfiúnak, e világ urának,
Más dolga is van, mint hiú enyelgés.

Nő azt nem érti, s nyugul van csupán.
Mért nem szunyadtál még csak egy kicsinyt:
Nehezebb lesz most már az áldozat,
Mit a jövőnek hozni tartozom. –

Ha meghallgatsz, még könnyebb lesz talán,
Mert ami eddig kétséges vala,
Most biztosítva áll már: a jövő. –

Tudom, fel fog mosolygni arcod,
Ha megsugom. De jőj hát közelebb:
Anyának érzem, óh, Ádám, magam.

Uram, legyőztél. Ím, porban vagyok
Nélküled, ellened hiába vívok:
Emelj vagy sújts, kitárom keblemet.

(A dühtől tajtékzó Lucifer)

Féreg! feledted-é nagyságodat,
Melyet nekem köszönhetsz. –

Hagyd el azt!
Hiú káprázat volt; ez nyúgalom!

S te, dóre asszony, mondd, mit kérkedel?
Fiad Édenben is bűnnel fogamzott.
Az hoz földedre minden bűnt s nyomort.

Ha úgy akarja Isten, majd fogamzik
Más a nyomorban, aki eltörűli,
Testvériséget hozván a világra. –

(Nagy kérdések – homályos válaszok)

Emelkedjél, Ádám, ne légy levert,
Midőn látod, kegyembe veszek újra.

Óh mondd, óh mondd, minő sors vár reám:
E szűkhatáru lét-e mindenem,
Melynek küzdése közt lelkem szűrődik,
Mint bor, hogy végre, amidőn kitisztult,
A földre öntsd, és béigya porond?

Vagy a nemes szeszt jobbra rendeléd?
Megy-é előbbre majdan fajzatom,
Nemesbedvén, hogy trónodhoz közelgjen,
Vagy, mint malomnak barma, holtra fárad,
S a körből, melyben jár, nem bír kitörni?

Van-é jutalma a nemes kebelnek,
Melyet kigúnyol vérhullásaért
A kislelkű tömeg? Világosíts fel,
S hálásan hordok bármi végzetet;
Csak nyerhetek cserémbe, mert ezen
Bizonytalanság a pokol.

Ha látnád, a földön mulékonyan
Pihen csak lelked, s túl örök idő vár:
Erény nem volna itt szenvedni többé.

Ha látnád, a por lelkedet felissza:
Mi sarkantyúzna, nagy eszmék miatt,
Hogy a muló perc élvéről lemondj?

Míg most, jövőd ködön csillogva át,
Ha percnyi léted súlyától legörnyedsz,
Emel majd a végetlen érzete.

S ha ennek elragadna büszkesége,
Fog korlátozni az arasznyi lét.
És biztosítva áll nagyság, erény. –

(A luciferi gúny)

Nagyság s erény leszen tehát vezéred,
E két szó, mely csak úgy bír testesülni,
Ha babona, előítélet és
Tudatlanság álland mellette őrt. –

Miért is kezdtem emberrel nagyot,
Ki sárból, napsugárból összegyúrva
Tudásra törpe, és vakságra nagy. –

Ne gúnyolj, óh, Lucifer, csak ne gúnyolj:
Láttam tudásod tiszta alkotását,
Nagyon hideg volt ottan e kebelnek. –

(Nagy kérdések ismét – világosodó válaszok)

De, óh, Uram! ki fog feltartani,
Hogy megmaradjak a helyes uton?
Elvontad tőlem a vezérkezet,
Hogy a tudás gyümölcsét ízlelém.

Karod erős – szived emelkedett:
Végetlen a tér, mely munkára hív,
S ha jól ügyelsz, egy szózat zeng feléd
Szünetlenül, mely visszaint s emel,
Csak azt kövesd.

S ha tettdús életed
Zajában elnémúl ez égi szó,
E gyöngé nő tisztább lelkülete,
Az érdekek mocsokától távolabb,
Meghallja azt, és szíverén keresztül
Költészetté fog és dallá szűrődni.

E két eszközzel álland oldalodnál,
Balsors s szerencse közt mind-egyaránt,
Vigasztaló, mosolygó géniusz. –

Te, Lucifer meg, egy gyűrű te is
Mindenségemben – működjél tovább:
Hideg tudásod, dőre tagadásod
Lesz az élesztő, mely forrásba hoz,
S eltántoritja bár – az mit se tesz –
Egy percre az embert, majd visszatér.

De bűnhődésed végtelen leend
Szünetlen látva, hogy mit rontni vágyol,
Szép és nemesnek új csirája lesz. –

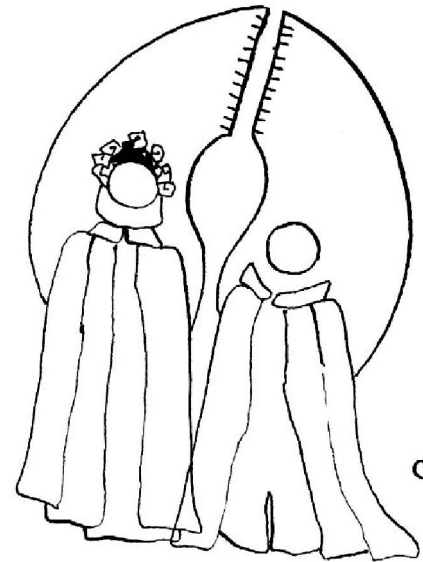
(A végső szó)

Ah, értem a dalt, hála Istenemnek!

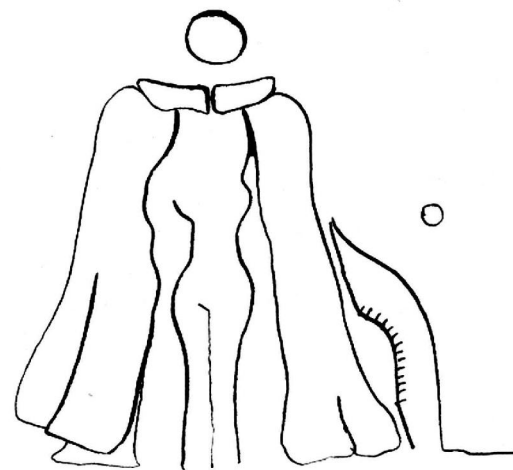
Gyanítom én is, és fogom követni.

Csak az a vég! – csak azt tudnám feledni! –

Mondottam, ember: küzdj és bízva bizzál!

(Szerelmi ódák és elégiák)

(Az élet szépségéről)

Ah, élni, élni: melly édes, mi szép!

És úrnak lenni mindenek felett.
Érezni, hogy gondoskodnak felőlünk,
És mindezért csupán hálát rebegnünk
Ahhoz, ki nyújtja mind e kéjeket.

Amott piroslik a szőlőgerezd,
Ott enyhe árnyék kínál nyugalommal,
Ragyogó délnek tikkasztó hevében.

...mért kék az ég,
Miért zöld a liget – elég, hogy úgy van. –

...ha ott fenn a dics elborul,
Itt lenn találom azt szemedben, Ádám.

Hol is lelhetném másutt kívüled,
Kit létre is csak hő vágyad hozott,
Mint – fényárjában a fejedelmi nap –
A mindenségben árván hogy ne álljon

A víz színére festi önmagát
S enyelg vele, örül, hogy társa van,
Nagylelkűen felejtven, hogy csupán
Saját tűzének halvány mása az,
Mely véle együtt semmivé borulna.

Ne szólj így, Éva, meg ne szégyeníts.
Mi a hang, hogy ha nincs, ki értené?
Mi a sugár, ha szín nem fogja fel?
Mi volnék én, ha mint visszhang- s virágban,
Benned szebb létre nem feselne létem,
Melyben saját magam szerethetem?

Hallgasd csak, Ádám, óh, mondd, érted-é
E kis bohó szerelmes énekét?

Én a patak zugását hallgatám,
És azt találom, szintén így dalolt.

Minő csodás összhang ez, kedvesem,
E sokszerű szó és egy értelem. –

(A szerelem hatalma)

Ki e nő, és mi büve-bája van,
Mellyel, mint láncsal, a nagy fáraót
Lerántja porban fetrengő magához? –

Ez ismét a szálaknak egyike,
Melyekkel gúnyul vett körül urad,
Eszedbe hozni hernyó voltodat,
Ha önhitedben lepkeként csapongsz.

E vékony szál, láttad már, milly erős,
Kisiklik ujjainkból, és azért
Nem téphetem szét.

Azt ne is műveld.
Amilyen sértő, éppoly kellemes.
De illetlen, hogy egy bölcs és király
Alatta nyögjön.

Mit tegyek hát?
Nincsen más hátra, mint hogy a tudás
Tagadja létét e rejtett fonálnak:
S kacagja durván az erő s anyag.

(Hűség és szerelmi hódolat)

A bájnak éppen úgy fejedelme vagy,
Mint az erőnek én – meg kelle lelnünk
Egymást akárhol.

Neked silány szám, nékem egy világ,
Mi szép halott, óh, Istenem, mi szép!

Szép és halott; mi ellentétel ez:
Törekvésinkre gűny e nyugalom,
Vagy hívságukra szánalmas mosoly.

Szökött rabszolga, ki veled dacol,
Mondván: erősebb lettem láncaidnál.

A holtnak béke, az élőnek üdv.
Amaz könyved nem érzi, mosolyod
Nélkülözöm kín. Oldalomra, nő!
Ah, millyen édes kebleden pihenni.

Mi lelt, szerelmem? Szíveden keresztül
A jajszó, mint villám, fejembe csap
S úgy érzem, a világ kiált segílyt.

Felejték mindent, kívülem mi van:
Nyomort, nagyságot, ábrándot, halottat,
Hogy mosolyom üdv, ajkam láng legyen.-

(A nő hívatása)

látod, a jaj
Elnémult, üdvünket meg nem szakasztja,
Mi vágyad más, ha keblemen pihensz?

Óh, nő, mi szűk, mi gyarló látköröd.
S a büszke férfit épp ez vonzza hozzád –
Csak gyöngeség, mit az erő szerethet.
Mint a védő szülő gyámoltalan
Voltát karolja leghőbbben fiának.

Te csak
Beszélj, beszélj, hogy halljam hangodat
Rezgése szűmön végigárjadozzon.

Akármit mondasz, mindegy; óh, ki kérdi
Mit énekel a kis madár, azért
Édes sejtéssel halljuk hangjait.

Te csak virág légy, drága csecsebecs,
Haszontalan, de szép, s ez érdeme.

(A szerelmes nő joga)

mért ment atyám oly messze földre,
Hogy védje ezt a rongyos, gyáva népet,
Ha szép nejét meg bú emészti honn?

Óh, jaj, ne ítélj jó apád felett,
Istennek átka ül oly gyermekben.

Csak a szerelmes nőnek van joga
Kesergni férje nagy lépésein,
Miket ha nem tesz, megszegyenlené.

Az a nőnek joga,
Hogy férjét védje, még ha bűnös is,
Hát még ha olyan tiszta, mint uram!
És ellensége olyan korcs...

(A mámor dicsérete)

miért, miért is
Vágnék magasra bármi hó kebel.

Éljen magának, és keresse a kéjt,
Mellyel betölti az arasznyi létet,
S tántorgjon ittasan Hádész felé. –

Te meg, nő, aki – úgy rémlik szívemnek –
Egykor lugost varázsolál nekem
A sivatagba, hogy ha még fiamból
Polgárt nevelnél tisztos anyaként:

Bolond vagy, méltán gúnyol a leány,
Ki festett arccal a bordélyban ül
Bortól felgerjedt, csókvágyó ajakkal.
Örülj, mulass, tagadd meg az erényt. –

Vérpadra mostan, büntetésemül.
Nem mintha aljast bírtam volna tenni,
De mert nagy eszme lelkesíteni bírt.

(A mámor gyalázata)

S ha bírnád is, te, aki telhetetlen
Gyönyörre vágysz s haszontalan csapongsz,
Mert a kéjnek csak egy-egy elszakadt
Részét bírod egy-egy nőben találni,
Míg a szépség s kéj eszményképe mindig
Elérhetlen varázsként leng előtted,
Hogyan tudod, hogy szintén egy szeszélye,
Egy ábrándkép nem csábitandja-é el?
Egy gladiátor roncsolt izmai – –

Igaz, igaz, ne többet, Hippia.
Miért is vonz az a kéj Tantalusként,
Ha Herculesnek ereje hiányzik,
Ha Proteusként nem változhatunk,
S egy megvetett rab, kínos hét után
Oly órát élvez, millyet hasztalan
Ohajt ura. – Vagy a gyönyör csak egy
Ital viz-é hát a meglankadottnak,
S annak halál, ki habjaiba dűl?

(A mámor gyakorlata)

Ki sajnálná e kis felzaklató
Jelenetet, szép hölgyek, tőletek,
Midón a csók oly sokkal édesebb,
Forróbb a vágy, ha egy kis vér ömölt.

Halld, e bolond még a szívről beszél! –
Ládd, kedves, én nem bántom a tiédet,
Tehetsz vele akármit, csak ne tudjam,
Ha csókod forró s mindig kész nekem.

Nagylelkű kedves! ím, javadra e bort.
Jól van, jól, Clúvia, de lány karod,
Puhácska kebled tőlem el ne vond,
Füzérem is lesiklott, ládd, fejemről. –

Miért is ennek az a szép leány,
Ha már különb hasznát se tudja venni,
Mint hogy szunyadni hagyja, míg maga
Gúnyos mosollyal és hideg szemekkel
Kisér száz édes, bárha dőre dolgot,
Mi a társalgás illatát teszi. –

Valóban, egy ily arc egész körök
Költészetére fagylepelt borít.

Ki ellenáll a perc igézetének,
S nem hagyja lelkét ártól elragadni,
Nem is jó ember, s bár maradna otthon. –

(Az elveszett Éden siratása)

Legédesebb percünkbe is vegyül
Egy cseppje a mondhatlan fájdalomnak,
Talán sejtjük, hogy az ily perc – virág,
S így hervatag.

Ah, én is érzek illyest.
S kivált, ha még dalt hallok és zenét,
Nem hallgatom a szűkkorlátu szót,
De a hang árja ringat, mint hajó,
S úgy érzem, mintha álomban feküdném:

A rezge hangon messze múltba szállnék,
Hol napsugáros pálmafák alatt
Ártatlan voltam, játszi, gyermeteg,
Nagy és nemes volt lelkem hívatása.

Bocsáss meg, örült álomnak varázsa
Mindez. – Csókollak ismét – ébredek.

El a zenével, tánccal, émelyít
Ez örökös édesség tengere,
Keserület kívánna már szívem.
Boromba ürmöt és fulánkot a
Piros ajakra, vészt fejem fölé.

(Égi szerelem)

Nem is tudom, kívánjam-é, hogy ébredj;
Hát hogyha elhagysz, álmkép gyanánt?
Hogy is lehet test így átszellemülve,
Ilyen nemes és ily imádatos –

Átszellemült test! – Óh, a sors valóban
Nem büntethetné jobban a szerelme
Örültségéért, mint beteljesítvén
Mindazt, amit csak kedvesére halmoz.

(Remény nélkül)

Úgy rémlik, egykor már ismertelek,
Hogy együtt álltunk Isten zsámolyánál.

Mi vágyva néze rám, mint reszketett,
Ah, e hős férfi reszketett előttem,
De nőerényem és a hit parancsol –
Itt szenvedek ki, mint szent áldozat.

Óh, hölgy! reményt, reményt, ne bánatot.

Enyém ez a jel, mást nem adhatok.
A zárdafal közt nem tenyész remény.

De szerelem sem. És ahol te vagy,
Hogyan ne volna szerelem, leány!

(Magasztos és megvetett szerelem)

Ládd, ilyen örült fajzat a tiéd,
Majd állati vágyának eszközeül
Tekinti a nőt, és durvult kezekkel
Letörli a költészet himporát
Arcáru, önmagát rabolva meg
Szerelme legkecsesb virágitól;

Majd istenül oltárra helyezi,
És vézrik érte és küzd hasztalan,
Míg terméketlen hervad csókja el. –
Mért nem tekint a nő, és becsüli nőül,
Nőhivatása megjelölt körében.

Csodálatos, minő örült nemünk!
Ha az előítélettel szakít,
Vadállatul rohan a kéj után,
A méltóságot arcáról letépi
És megvetetten sárban ténfereg.

Ha nem szakít, önárnyától remeg,
Fonnyadni hagyja meddő bájait,
Mástól s magától elrabolva a kéjt. –

Miért nem jár középben. Vagy mit árt
Egy kis kaland, egy kis gyöngéd viszony
Illemmel olykor, meg nem foghatom.

Hiszen a nő se szellem csak merőben.
Az elszakadt szív könnyen összeforr,
S megint csak fáj, ha újra elszakasztjuk.

(Tankréd és Izóra búcsúkettőse)

Nem félsz-e így a csendes éjbe nézni,
Mely, mint nagy szív, szerelemtől dobog.
Szeretni hol csak nekünk nem szabad?
Nem félsz-e, hogy varázsa elragad? – –

Él bennem is mindez, mint tünde álom,
Mely tán az égből kísért e világra;
A lég hullámin szép dal árjadosz,
Mosolygni látok nemtők ezreit
Testvéri csókkal minden lomb mögül,
De hozzánk többé,

Tankréd,
nem beszélnek. –

(A házasság börtönében)

Hisz nekem nem kell semmi a világon,
Csak az éj és tündöklő csillaga,
Csak a szférák titkos harmóniája...

Homályos származás-e a sugár,
Amelly az égből homlokomra szállt?
Hol van nemesség, más ezen kívül?

Amit ti úgy neveztek, porlatag
Hanyatló báb, mit lelke elhagyott,
De az enyém örökifjú, erős. –

Óh, nő, ha te meg bírnál érteni,
Ha volna lelked oly rokon velem,
Minőnek első csókodnál hívém,

Te büszke lennél bennem, s nem keresnéd
Kívül a boldogságot körömpön,

Nem hordanál mindent, mi benned édes,
Világ elé s mindent, mi keserű,
Nem tartanál fel házi tűzhelyednek. –

Óh, nő, mi végtelen szerettelek.
Szeretlek most is, ah, de keserűen
Fulánkos a méz, mely szivembe szállt.

Fáj látnom, mily nemessé lenne szűd,
Ha nő lehetnél; a sors semmivé tett,
Mely a nőt báb-istenként tartja még,
Mint istenül tartotta a lovagkor,

De akkor hittek benne, nagy idő volt,
Most senki sem hisz, törpe az idő,
S a báb-istenség csak vétket takar. –

Elválnék tőled, szívemet kitepném,
Ha fájna is, tán nyugodtabb lehetnék,
S te is nélkülem boldogabb lehetnél;

De ott van újra a már meglevő rend:
Az a tekintély – egyházunk szava;
S együtt kell túrnunk, míg a sír felold.

(Szerelem a vérpadon)

Midőn ráléptél, véled egy darab
Menyország szállt le, s szentélyébe zár.

Az áldozatra szentelt állatot
Sem gúnyolák útjában a papok.

Az áldozat, hidd el, magam vagyok.
A sejtelem, mi jó lehet szeretni. –
Óh, nő, csak egy napig tanítanál
Ez égi tudományra – második nap
Nyugodtan hajtnám bárd alá fejem. –

Más Isten vezet,
Mint akit én szivemben hordozok.
Nem érthetjük meg így egymást soha.

Hagyd el tehát avult eszményidet,
Mit áldozol száműzött isteneknek?
A nőt ugyanis oly oltár illeti
Csupán, mely mindig ifju – és ez a szív.

Az elhagyott oltárnak is lehet
Mártírja. Óh, Danton, magasztosabb
Kegyelettel megóvni a romot,
Mint üdvözölni a felkelt hatalmat;
S e hívadás nőt legjobban megillet.

Nem látott ember még érzelgeni,
S ha látna most, ellenség, jóbarát,
Hogy az, kit a sors korbácsolt tova,
Vihar gyanánt tisztítani a világot,
Mostan megáll a vérpadon, szeretni
Egy kisleánynál, és köny ég szemében:
Megjóslaná, hogy Danton elbukik,
Kacagna, és nem félne senki többé. –

S mégis könyörgök egy reménysugárt. –

(Viszolygás)

Minő rokonszenv kelhet ily kebelben?
Mi gyöngéd érzés a nőtigrisé?
Végigborzongat; elfordul szemem.
Nem bírom e szörnyű káprázatot.

Minő csodás hasonlat! – Aki az
Angyalt ismérte, s látta azután,
Hogy elbukott, az látott tán hasonlót.

Azon vonások, termet és beszéd,
Minden, csak egy kicsinyke semmiség,
Amit leírni sem lehet, hiányzik,
S minő egészen más lön az egész! –
Azt nem bírhattam, védte glóriája,
Ettől pokolnak gőze undorít el. –

(A nő két arca)

S az a két nő is álom volt-e csak?
De mit beszélek, egy nő, két alakban,
Változva sorsom zajgó végzetével,
Mint a hab, mely most fénylik, most sötét.

Óh, jaj, ti addig gúnyoljátok a nőt,
Míg szűz erénye ősi hagyományát
Előítéletként ledobja, s akkor
Kicsínyelő mosollyal nézitek
Önbűnötöknek aljas eszközeül. –

(Bók)

Gyémántot, gyöngyöt fűzök szép nyakadra,
Nem mintha ékesíteni akarnám,
De mert méltóbb helyen már nem ragyoghat.

(Éva megdicsőülése)

Mit állsz, tátongó mélység, lábaimnál!
Ne hidd, hogy éjed engem elriaszt:
A por hull csak belé, e föld szülötte,
Én glóriával átállépem azt.

Szerelem, költészet s ifjuság
Nemtője tár utat örök honomba;
E földre csak mosolyom hoz gyönyört,
Ha napsugár gyanánt száll egy-egy arcra.

(A szerelem újjászületése)

Óh, mi vár reám. E hang!

...mit kapsz e közsorsu nőn,
Ki Szemirámisz csókját ízleled?

Még akkor ezt nem ismerém.

Ah, úgy! Ez régi dalja a szerelmeseknek:
Azt tartja mind, hogy ő fedezte fel
A szenvedélyt, előtte senki még
Szeretni nem bírt, és ez így megyen
Néhány évezred óta szüntelen.

Rajongó férfi és idegbeteg nő
Korcs nemzedéket szül, ez nem helyes pár.

De én nem állok el, ha ő akarja.
Tiéd vagyok, nagylelkű férfiú.
Szeretlek, hölgy, szívem egész hevével.
Szeretlek én is, érzem, mindörökké.

Ez örülés. – Sajátságos, valóban,
A múlt kisértetét feltűnni látni
Világos századunkban. – Honnan ez?

Az édenkertnek egy késő sugára.
Ne szánjatok. – Miénk
Ez örülés; mi józanságtokat
Nem irigyeljük. Hisz, mi a világon
Nagy és nemes volt, mind ily örülés,
Melynek higgadt gond korlátot nem ír. –

Szellembeszéd az, mely nemesb körökből
Felénk rebeg, mint édes zengemény,
Tanúja, hogy lelkünk vele rokon,
S megvetjük e földnek hitvány porát,
Keresve utat a magasb körökbe. –

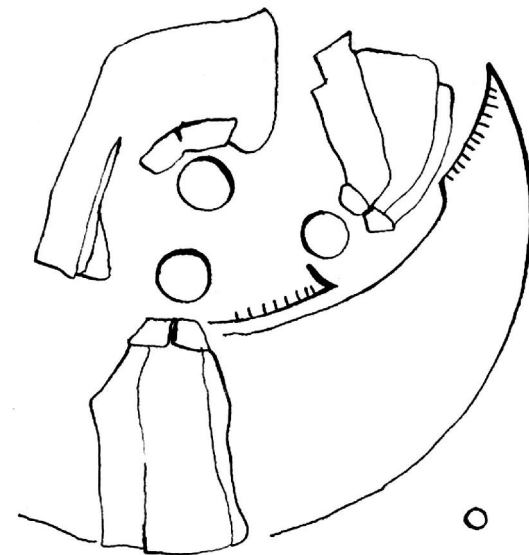
(A mélypont)

Nem akarom meglátni, mert ha süllyedt
A férfiú, szemünknek ronda látvány:
De megvetést szül keblünkben csupán.

A nő, az eszmény, e megtestesült
Költészet, hogyha süllyedt, torzalak lesz,
Mely borzadályt szül.

Öleljem ezt, ki egy Aszpásziát
Tarték karomban! Ezt, kiben derengni
Látom megint annak vonásait,
De úgy, mint hogyha csókjai között
Állattá válna. –

(Különfélék: gúnydal, példázat, ars poetica)

(Az ördög üdvözlőbeszéde)

Véletlenül mi kedves társaságba
Juték. Mi régtől várom e szerencsét,
Ez illedelmes szép boszorkahad,
Mely a mezetlen nimfát mindazáltal
Orcátlanságban messze túlhaladja,

Ez a vén bajtárs, a rémes halál,
Mely torzképezve a rideg erényt,
Megútáltatja azt a föld fiával.
Mind üdvözöllek.

Kár, hogy rá nem érek
Közöttetek az éjet elfecsegni. –

(Relativitás)

Mi akkor a magasztos, nagyszerű? –

Az, ami másnak tán kacagtató.

Egy szál választja csak e két fogalmat,
Egy hang a szívben ítél csak közöttük,
S ez a rejtélyes bíró a rokonszenv,
Mely istenit vagy gúnyával megöl.

(A szép és a torz)

Szép tréfa volt. Mi jó az értelemnek
Kacagni ott, hol szívek megrepednek.
Csak e mindig megifjuló, örökké
Szépnek látása ne zavarna folyvást.

Úgy fázom idegenszerű körében,
Mely a mezetlent is szemérmessé,
A bűnt nemessé és a végzetet
Magasztossá teszi rózsáival
S az egyszerűség csókos ajkival. –

Mért késik oly soká az én világom,
A torzalak, a kétes rémület,
Hogy elriassza e káprázatot,
Mely küzdelmemben a már-már bukó
Embert mindannyiszor fölkelte újra. –

De majd meglátjuk, hogyha a halál
Borzalma eljő hozzánk nemsokára,
Unalmas árnyjátékoknak vajon
Nem lesz-e akkor itt végső határa.

(Alkimista ária)

Rosz álman volt az éjjel, rettegek,
Mi konjunktúrákban van csillagom
Baljóslatú jel tűnt fel udvarában
Már múltkor is, ott a kigyó fejénél.
Ha majd e klimaktérikus napok
Elmúltak, a nagy műt is újrakezdjük,
Mely a minap sikertelen maradt.

Átnéztem újra Hermes Trismagistust,
Synesiust, Albertust, Paracelsust,
Salamon kulcsát és más műveket,
Mig rátaláltam az ejtett hibára.

Amint izzasztók a vénhedt királyt,
Feltűnt a holló s a veres oroszlány,
Utánuk a kettős merkur kifejlett
A két planéta egyesült hatásán,
S leszállt az ércek bölcselése.

De elhibáztuk a nedves tüzet,
Szár az vizet, s azért nem létesült
A szent menyegző, a dicső eredmény,
Mely ifjúságot önt az agg érbe,
Nemességet visz át a szürke ércbe.

(Nagyemberek papucsban)

S aztán ki lenne vakmerő eléggé,
Itélni a közélet emberéről?
Ki látja a szálát, mely színpadán
Egy Catilinát, egy Brutust vezet?

Vagy azt hiszik, kiról a hír beszél,
Meggzűnt egyúttal ember lenni, és
Oly földfeletti lényé változott,
Kit a lenézett apró száz viszony,
Mindennapos gond mitsem érdekel. –

Caesarnak, hogyha volt szerelmese,
Ez őt talán csupán úgy ismeré,
Mint jó fiút, s nem volt sejtelve sem,
Hogy retteg tőle s megrendül a föld. –

(Ars poetica)

Az egyszerű és a természetes,
Mely ott ugrat csupán, ahol gödör van,
Ottan hagy utat, ahol nyílt a tér.
Eszményesítés ad művünkbe lelket.

Igaz, igaz, az önt rá szellemet,
A természettel, mely egyenjogúvá
Teszi s teremtett lényé érleli,
Mi anélkül csupán halott csinálmány.

Attól ne tarts, hogy míg eszményesítesz,
Kifogsz az élő nagy természetten.
De a szabályt, a mintát hagyd pihenni.

Kiben erő van és Isten lakik,
Az szónokolni fog, vés vagy dalol,
Ha lelke fáj, szívrázóan zokog,
Mosolyg, ha a kéj mámorát alussza.
S bár új utat tör, bizton célra ér. –

Művéből fog készíteni új szabályt,
Nyügül talán, de szárnyakul soha
Egy törpe fajnak az absztrakció. –
Eszményesítés ad művünkbe lelket.

(Lucifer ars poeticája)

Vajon tetszőbb-e egy Shakespeare neked,
Mint nekik e torzképü összevissza?

A torz az éppen, mit nem tűrhetek.

Rajtad tapadt még a görög világból.

Ládd, én fia vagy apja, hogyha tetszik
Mert szellemek közt ez nem nagy különbség,
Az új iránynak, a romantikának,
Én éppen a torzban gyönyörködöm.

Az emberarcra egy majomvonás;
A nagyszerű után egy sárdobás;
Ficamlott érzés, tisztos szőrruha;
Kéjhölgytül a szemérem szózata;

Tömjénezése hitványnak, kicsinynek;
Szerelmi élvre átka egy kiéltnek:
Feledtetik, hogy országom veszett,
Mert új alakban újraéledek. –

(Egy példázat a harkályról)

Így beszél
A zsolna is, ha férget fog magának,
Féltékenyen körül néz, s azt hiszi,
Hogy a világon ez legjobb falat,
Míg a galamb undorral néz reá.

Az ember is üdvét csak önmaga
Találja fel – sokszor tán éppen ott,
Hol másik társa poklot alkotott.

(Olyan prózai világ ez...)

Óh, szent költészet, eltűnél-e hát
E prózai világból már egészen?

Dehogy tűnt! hát az a mézeskalács,
Virágcsokor, az a tánc, gallylugos,
Mi volt egyéb? csak oly finnyás ne légy,
És ábrándozni van még tárgy elég.

Mit ér, ha a nyervágy, haszonlesés,
Olálkodik köztük, s önzéstelen
Emelkedettség nincsen már sehol.

Az is akad az iskolás padok közt,
Hol még az élet nem gazdálkodott.

(A Nyegle reklámdala)

Az emberek javára fáradék,
S im, itt van a dicső eredmény:
Ez az edényke élet-elixir,
Melytől megifjul a beteg, vén.

Ezt szedték hajdan a nagy fáraók.
Ez Tankréd bűvös bájitalja;
E szépitőt használta Helene,
Ez Kepler asztrológiája. –

(A falanszterhez méltó tudomány)

Mi a tudvágyat szakhoz nem kötők,
Átpillantását vágyjuk az egészsnek. –

Ez helytelen. Kicsinyben rejlik a nagy,
Olyan sok a tárgy, s létünk oly rövid.

A tudománynak gazdag ágai
Egy organizmus sok külön vonása,
Együtt igéző csak.

Szép hölgy gyanánt.

De mindamellet a vegytan csupán –
Az a közép, hol élete lakik. –

Találtad.

Ezt mondá a matézisről
Előttem már egy matematikus.
Hiúságból mindenki önmagát
Tekinti látkörében a középnek. –

(Poszt-posztmodern)

Im, itt van az utolsó rózsa, mely
Nyílt a világon. Hasztalan virág,
Más százezer testvérrel foglalá el
A legbujább tért a lengő kalásztól;
Nagy gyermekek kedves játékszere.

Sajátságos jelenség az valóban,
Mint kaptak egykor ily játékokon,
Virágot terme még a szellem is:
A költészet s hit ábrándképeit,
S csalóka álmok karján ringatózva
Eltékozolta a legjobb erőt,
Hogy életcélja parlagon maradt.

Itt őrizünk még ritkaság gyanánt
Két ily művet.

112

Az első költemény;
Íróját akkor, még midőn bűnös
Önhittel az egyén érvényt kívánt,
Homérnak hívták. Ábrándos világot
Rajzol le abban, Hádésznek nevezvén.
Rég megcáfoltuk már minden sorát.

A másik Tacitus Agricolája,
Nevetséges s mégis sajnálatos
Fogalmak képe a barbár világból.

Azért nincs élet, nincs egyéniség,
Mely mesterén túl járna, semmi műben.

(Ha elfogy a sajt)

Midőn az ember földén megjelent,
Jól bérházott éléskamra volt az:
Csak a kezét kellett kinyújtani,
Hogy készen szedje mindazt, ami kell.

Költött tehát meggondolatlanul,
Mint a sajtféreg, s édes mámorában
Ráért regényes hipotézisekben
Keresni ingert és költészetet.

De már nekünk, a legvégső falatnál,
Fukarkodnunk kell, általlátva rég,
Hogy elfogy a sajt, és éhen veszünk.

(A megfenyített)

Pulya, ki más segítséget keres,
Míg karja ép.

113

Vagy gyöngébb volt-e tán
Ellenfelem?

Nem menti koponyád
Alakzata sem e rossz hajlamot,
Mert az nemes, mert az hiánytalan.

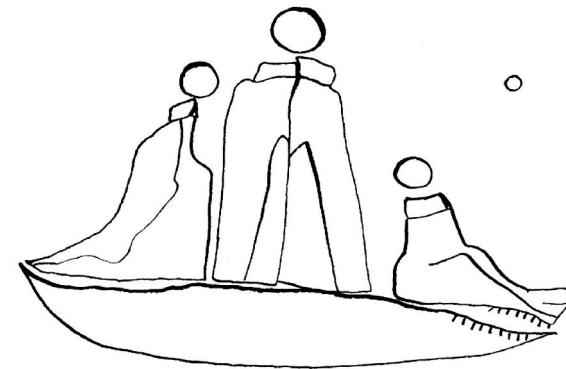
De véred oly forrongó és szilaj!
Gyógyítani fognak, amíg megszeliülsz.

(Kevés a foka...)

Szomszédimat, igaz,
Agyonverém már mind, de hasztalan,
Mindég kerülnek újak; s oly kevés
A fokafaj. –

Ha isten vagy, tegyed,
Könyörgök, hogy kevesb ember legyen,
S több foka. –

(Függelék: Egysorosok)

(Ötven egysoros)

Be van fejezve a nagy mű, igen.
...mit vársz mást egy műkedvelőtől? –
...hiányzik az összhangzó értelem. –
Csak hódolat illet meg, nem bírálát.
Nem adhatok mást, csak mi lényegem.
Csatád hiú, az Úrnak ellenében.
Fukar kezekkel mérsz, de hisz nagy úr vagy.
Ah, élni, élni: melly édes, mi szép!
Nemes, de terhes, önlábunkon állni. –
Az ebnek is eb legfőbb ideálja.
A tett halála az okoskodás. –
Arasznyi lét, mi sietésre int.
Nem az idő halad: mi változunk.
Erősebb lett az ember, mint az Isten.
Úrt érzek, mondhatatlan űrt.
Neked silány szám, nékem egy világ.
Önszégyenét meg nem bocsátja a nép.

Forróbb a vágy, ha egy kis vér ömölt.
A bűnös önmaga a győzelem.
A kor folyam, mely visz vagy elmerít.
Nem a kakas szavára kezd viradni.
A zárdafal közt nem tenyész remény.
Imádság jobban illet zárdaszűzet...
Szerelmeskedni nem fog tán az ördög...
Kétséges rang-e hát szellem, tudás?
Csak a haza legyen nagy és szabad. –
Tegyünk törvényt, a nép törvénye szent.
E guillotíne is szinte hallgatózik. –
Bakó, ügyes légy – órjást vesztesz el.
Ezúttal a nyakazás elmarad. –
Vak, aki Isten szikráját nem érti,
Az eszmék erősbe a rossz anyagnál.
Eszményesítés ad művünkbe lelket.
Ah, már a sátán is romantizál...
Dicső, dicső, bosszantni a filisztert.

Az ördög is jogcímekeket idéz.

Kutyáknak harca ez egy konc felett.

...holnap újra szítom a tüzet.

Még a borsón is szépet álmodom.

Szerelem és küzdés nélkül mit ér a lét?

Mindég az állat első bennetek.

A célt, tudom, még százszor el nem érem.

A cél halál, az élet küzdelem.

Dacolhatok még, Isten, véled is.

Előbbvaló-e rózsánál az illat?

Nem, nem, hazudsz, az akarat szabad.

Hiszen minden perc nem vég s kezdet is?

Anyának érzem, óh, Ádám, magam.

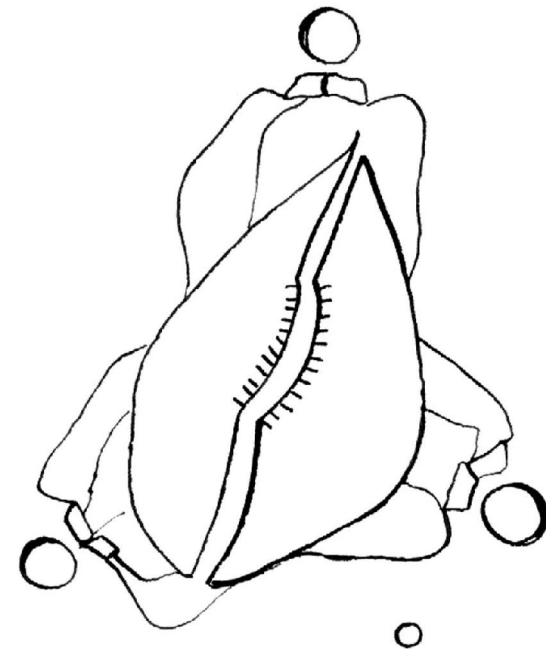
Csak az a vég! – csak azt tudnám feledni! –

Mondottam, ember: küzdj és bízva bízzál!

* * *

LUCIFER

Filozófiai költemény

I.

...mivégre az egész teremtés?

S mi tessék rajta? Hogy néhány anyag
Más-más tulajdonokkal felruházva,
Miket előbb, hogysesm nyilatkozzanak,
Nem is sejtettél bennök, úgy lehet,
Vagy, ha igen, másítani nincs erőd,
Néhány golyóba összevissza gyúrva,
Most vonzza, úzi és taszítja egymást,
Néhány féregben öntudatra kél,
Míg minden megtelt, míg minden kihűlt,
És megmarad a semleges salak. –

Az ember ezt, ha egykor ellesi,
Vegykonyhájában szintén megteszi. –
Te nagy konyhádba helyzéd embered,
S elnézed néki, hogy kontárkodik,
Kotyvaszt, s magát Istennek képzele.
De hogyha elfecsérli s rontja majd
A főztet, akkor gyúlsz késő haragra.
Pedig mit vársz mást egy műkedvelőtől? –

Aztán mivégre az egész teremtés?
Dicsőségedre írtál költeményt,
Beléhelyezted egy rossz gépezetbe,
És meg nem únod véges végtelen,
Hogy az a nóta mindig úgy megyen.
Méltó-e ilyen aggastyánhoz e
Játék, melyen csak gyermekszív hevülhet?
Hol sárba gyúrt kis szikra mímeli
Urát, de torzalak csak, képe nem;
Végzet, szabadság egymást üldözi,
S hiányzik az összhangzó értelem. –

Nem adhatok mást, csak mi lényegem.
Dicsér eléggé e hitvány sereg,
És illik is, hogy ők dicsérjenek.
Te szülted őket, mint árnyát a fény,
De mindöröktől fogva élek én.

S nem érzéd-é eszméid közt az űrt,
Mely minden létnek gátjaul vala
S teremtni kényszerültél általa?
Lucifer volt e gátnak a neve,
Ki a tagadás ősi szelleme. –
Győztél felettem, mert az végzetem,
Hogy harcaimban bukjam szüntelen,
De új erővel felkeljek megint.
Te anyagot szüdtél, én tért nyerék,
Az élet mellett ott van a halál,
A boldogságnál a lehangolás,
A féynél árnyék, kétség és remény. –
Ott állok, látod, hol te, mindenütt,
S ki így ösmérlek, még hódoljak-e?

Nem úgy, ily könnyen nem löksz el magadtól,
Mint hitvány eszközt, mely felesleges lett. –
Együtt teremténk: osztályrészemet
Követelem.

Fukar kezekkel mérsz, de hisz nagy úr vagy,
S egy talpalatnyi föld elég nekem,
Hol a tagadás lábát megveti,
Világodat meg fogja dönteni.

II.

A tett halála az okoskodás...

Mit késem ennyit? fel munkára, fel,
Megesküvém vesztőkre, veszniök kell.
S kételkedve állok mégis újra meg,
Nem küzdök-é hiába a tudás,
A nagyravágyás csábos fegyverével
Őellenek, kik közt, mint menhely áll,
Mely lankadástól óvja szívöket,
Emelve a bukót: az érzelem.

De mit töpregek. Az nyer, aki mer.
Mit álmétkodtok? – Óh, megállj, kecses hölgy!
Engedd egy percre, hogy csodáljalak.
E mintakép milljószor újuland meg.
Ádám, te félsz?
Ez is jó ős a büszke férfinemnek.

Hohó! nagyon sok van még, mit te nem tudsz,
S nem is fogsz tudni. Vagy a jámbor agg
Azért teremtett volna-é porondból,
Hogy a világot ossza meg veled?
Te őt dicséred, ő téged kitart,
Megmondja, végy ebből és félj amattól,
Óv és vezet, mint gyapjas állatot;
Hogy eszmélj, szükséged nem is lehet.
Ezt tartja tán az a kis féreg is,
Mely a gyümölcsöt eszi el előled,
Meg a sas, melly a kis madárra csap.
Avagy mi tesz nemesbbé tégedet?
Egy szikra az, mely bennetek dereng,
Egy végtelen erőnek mozzanása;
S mint a pataknak egyes habjai,
Egy percre felcsillogva visszahullnak
Közös medröknek szürke mélyibe. –

Igen, tán volna egy, a gondolat,
Mely öntudatlan szűdben dermedez,
Ez nagykorúvá tenne, önerődre
Bízában, hogy válassz jó és rossz között,
Hogy önmagad intézzed sorsodat,
S a gondviselettől felmentene.
De trágyaféregül tán jobb neked
Tenyészni kis körödnek lágy ölében,
S tudás nélkül elfogyni életeddel. –
Nagy kényelem a megnyugvás hitünkben;
Nemes, de terhes, önlábunkon állni. –
De a tudás nem volna még elég;
Hogy testesüljön nagyszerű művekben,
A halhatatlanság is kellene.
Mit képes tenni az arasznyi lét?
E két fa rejti mind e birtokot,
S ettől tiltott el, aki alkotott.
Tudsz mint az Isten, azt ha élvezed,
Ettől örök ifjú marad kecsed.

Nézd ott a sast, mely felhők közt kovályg,
Nézd e vakondot, földet túrva lenn,
Mindkettőt más-más láthatár övedzi.
A szellemország látköröd-kívül van,
És ember az, mi legmagasb neked.
Az ebnek is eb legfőbb ideálja
S megtisztel, hogyha társaul fogad.
De éppen úgy, miként te őt lenézed,
És állsz felette végzete gyanánt,
Áldást vagy átkot szórva istenül rá,
Épp úgy tekintünk rátok mí alá,
A szellemország büszke részesei.

Igen, erősek közt a leghatalmasb,
Ki ottan álltam az Úr trónja mellett,

S legszebb dicséből osztályom kijárt.
Megúntam ott a második helyet,
Az egyhangú, szabályos életet,
Éretlen gyermek-hangu égi kart,
Mely mindég dícsér, rossznak mit se tart.
Küzdést kívánok, diszharmóniát,
Mely új erőt szül, új világot ad,
Hol a lélek magában nagy lehet,
Hová, ki bátor, az velem jöhet.

Lám, megjelent az első bölcselő!
Nagy sor jövend utánad, szép hugom,
Mely milljó úton ezt vitatja újra;
A tébolydába téved sok közülök,
Sok visszaretten, révbe egy sem ér.
Hát hagyjatok fel az okoskodással,
Minden dolognak oly sok színe van,
Hogy aki mindazt végigérszeleli,
Kevesbet tud, mint első pillanatra,
S határozatra jőni rá nem ér.
A tett halála az okoskodás. –

Erre, erre csak.
A halhatatlanságnak fája ez.

III.

Keserves lesz még egykor e tudásod...

A család s tulajdon
Lesz a világnak kettős mozgatója,
Melytől minden kék s kín születni fog.
És e két eszme nő majd szüntelen,
Amíg belőle hon lesz és ipar,
Szülője minden nagynak és nemesnek,
És felfalója önnön gyermekének.

Ezen kötél erősb, mint én vagyok.
S csakis ez az, mi velem bír dacolni,
Mert szellem, mint én. Vagy tán azt hiszed,
Hogy, mert elrejtve munkál s zajtalan,
Nem is erős? – Ne hidd, homályban ül,
Mi egy világot rendít és teremtet,
Mert látásától megszedülne a fej.
Csak ember műve csillog és zörög,
Melynek határa egy arasznyi lét.
„Vagyok” – bolond szó. Voltál és leszesz.
Örök levés s enyészet minden élet.
De nézz körül és láss szellem-szemekkel. –

Az a melegség,
Mely életet visz a jegek honába.
Ez a delej.
Hiszen, ha oly kicsinyes lelketek,
Hogy fáztok ápoló gond s kéz nekül,
S alárendeltség oly szükségetek:
Idézek én fel Istent számotokra,
Ki nyájasabb lesz, mint a zord öreg:
E földnek szellemét, ismérem őt
Az égi karból, szép szerény fiú. –

Jelenjél meg szellem, /Látod, nem bírsz velem,
Az ősi tagadás /Hív, hisz nem merne más.

Ki vagy te, rém – nem téged hívtalak,
A föld nemtője gyöngye és szelíd.
Mondd hát, hogyan fér büszke közeledbe
Az ember, hogyha istenül fogad?

Nem is kérhettek jobb helyütt tanácsot –
Kik, amint kértek, már határozatok –
Mint épp e kedves tünde alakoktól,
Kik úgy felelnek, mint kérdéseket szól:
A tiszta szívre mosolyogva néznek,
Ijesztő rémül a kétségbesőnek;
Ők kísérendnek végig száz alakban,
Százféleképpen átalváltozottan,
A fürkésző bölcsésznek üde árnya
S örökifjú sziveknek ideálja.

Keserves lesz még egykor e tudásod,
S tudatlanságért fogsz epedni vissza.
De türelem. Tudod, hogy a gyönyör
Percét is harccal kell kiérdemelned;
Sok iskolát kell még addig kijárnod,
Sokat csalódnod, míg mindent megértesz.

Minden, mi él, az egyenlő soká él,
A százados fa s egynapos rovar.
Eszmél, örül, szeret és elbukik,
Midőn napszámát s vágyait betölté.
Nem az idő halad: *mi* változunk,
Egy század, egy nap szinte egyre megy.
Ne félj, betöltöd célodat te is,
Csak azt ne hidd, hogy e sártestbe van
Szorítva az ember egyénisége.

Látád a hangyát és a méherajt:
Ezer munkás jár dőrén össze-vissza
Vakon cselekszik, téved, elbukik,
De az egész, mint állandó egyén,
Együttleges szellemben él, cselekszik,
Kitűzött tervét bizton létesíti,
Mig eljön a vég, s az egész eláll. –
Portested is széthulland így, igaz,
De száz alakban újlag felélsz,
És nem kell újra semmit kezdened:
Ha vétkezel, fiadban bűnhődöl,
Köszvényedet őbenne folytatod,
Amit tapasztalsz, érzesz és tanulsz,
Évmilliókra lesz tulajdonod.

Legyen. Bűbájat szállítok reátok,
És a jövőnek végeig beláttok
Tünékeny álmok képei alatt;
De hogyha látjátok, mi dőre a cél,
Mi súlyos a harc, melybe útatok tér;
Hogy csüggedés ne érjen emiatt,
És a csatától meg ne fussatok:
Egére egy kicsiny sugárt adok,
Mely biztatand, hogy csalfa tünemény
Egész látás – s e sugár a remény. –

IV.

...minden ember uralomra vágy...

Felséges úr! aggódva kérni néped,
Mely elvérezni boldog lenne érted,
Vajon mi az, mi a nagy fáraót
Nem hagyja trónja vánkosán pihenni?
Mért áldozod fel a nap kéjeit,
Az éjnek édes álmokképeit,
És nem bizod gondját nagy terveidnek
A rabszolgára, akit az megillet,
Midőn már úgyis a széles világon
Minden dicsőség, uralom tiéd
S a kéj, mit ember elviselni bír. –

Száz tartomány bő kincse mond urának,
Neked nyit kelyhet illatos virága,
S édes gyümölcsöt csak neked nővel.
Ezer hölgy keble sóhajtoz feléd:
A szőke szépség, lankadó szemével,
Finom, gyöngéd, mint játszi tünemény,
A barna lányka, lihegő ajakkal,
Égő szemében örült szenvedéllyel –
Mind a tiéd. Sorsuk egy szeszélyed,
Mind érzi, hogy betölté hivatását,
Ha néhány perced fűszerezni tudta.

S óh, fáraó, mégis boldog vagy-é
E képzeletben? tedd kezed szivedre.
Hát hogyha egykor átlátod magad,
Hogy a dicsőség percnyi dőre játék?

Ez ismét a szálaknak egyike,
Melyekkel gúnyul vett körül urad,
Eszedbe hozni hernyó voltodat,
Ha önhitedben lepkeként csapongsz.

E vékony szál, láttad már, milly erős,
Kisiklik ujjainkból, és azért
Nem téphetem szét.
De illetlen, hogy egy bölcs és király
Alatta nyögjön.
Nincsen más hátra, mint hogy a tudás
Tagadja létét e rejtett fonálnak:
S kacagja durván az erő s anyag.

Nagy fáraó, mi bánt?
No, mondhatom, hogy nagyszerű dolog:
Egy rabszolgával a földön kevesb van.
Szökött rabszolga, ki veled dacol,
Mondván: erősebb lettem láncaidnál.

Ah, fáraó, rajongsz; hisz a tömeg
A végzet arra ítelt állata,
Mely minden rendnek malmán húzni fog,
Mert arra van teremtvé. Már ma mentsd fel:
Amit te eldobsz, ő meg nem nyeri,
És új urat keres holnap magának.
Vagy azt hiszed, hogy ülhetnél nyakán,
Ha a gazdának szükségét nem érzi?
Ha kebelében öntudat lakik?

...minden ember uralomra vágy,
Ez érzet az, s nem a testvériség,
Mi a szabadság zászlajához űzi
A nagy tömeget – ámbár öntudattá
Nem ébred benne, és csak sejtelemkint
Zaklatja minden olyasért, mi új,
S mi tagadása a már meglevőnek;
Abban remélvén testesülve látni
A boldogságról képzett álmait.
Pedig mély tenger a nép: bármi napfény

Sem hatja át tömét; sötét leend az,
Csak a hullám ragyog, mit színe fölvet,
És mely hullám esetleg épp te vagy.

Vagy más, veled rokon,
Kiben tudattá vált a népi ösztön,
S ki a szabadság bámult bajnokául
Fényes helyedre tolakodni mer.
Mig a tömeg, nem nyerve semmit is,
Nevet cserél, a gazda megmarad.
Vagyon menekvés. Adj ezen néhány
Kivált egyénnek láncot és gyűrűt,
Adj más játékszert, s mondd: im, a tömeg
Fölébe tollak, ez teszen nemesbbé –
És elhiszik, és a népet lenézővén
Elszívelik, hogy őket is lenézd.

Előre csak önhittén útadon,
Hidd, hogy te mégy, ha a sors árja von.

Amíg csokolódtok,
Nem érzed-é a lanyha szelletet,
Mely arcodat legyinti s elröpül?
Vékonyka porréteg marad, hol elszáll,
Egy évben e por csak néhány vonalnyi,
Egy századévben már néhány könyök,
Pár ezredév gúlaidat elássa,
Homoktorlaszba temeti neved,
Kéjkerteidben a sakál üvölt,
A pusztán koldus, szolganép tanyáz.
S mindezt nem a mennyrázó fergeteg,
Nem bömbölő földindulás cselekszi,
Csak gyöngye szellő, mely körülényelg.

Ne félj, csak szellemed vesz,
De tested megmarad, mint múmia,
Kíváncsisága iskolás fiúknak,
Torz arculattal, melyről elmosódott
Az írás, szolga volt-e, vagy parancsolt.
Ne oly vágtatva, még jókor beéred,
Talán előbb, a célt, hogysem reméled,
És sírni fogsz majd, látva, hogy mi dőre,
Mig én kacaglak. – Menjünk hát, előre.

V.
Mért késik oly soká az én világom...

Vészt hirdetek! Az ellen a kapuknál!
Megtudta, mit forraltok ellene,
Felkelt szívében a méltó harag,
S míg szóltok, tűzzel-vassal itt terem.

Szép tréfa volt. Mi jó az értelemnek
Kacagni ott, hol szívek megrepednek.
Csak e mindig megifjuló, örökké
Szépnek látása ne zavarja folyvást.
Úgy fázom idegenszerű körében,
Mely a meztlent is szemérmessé,
A bűnt nemessé és a végzetet
Magasztossá teszi rózsáival
S az egyszerűség csókos ajkival. –
Mért késik oly soká az én világom,
A torzalak, a kétes rémület,
Hogy elriassza e káprázatot,
Mely küzdelmekben a már-már bukó
Embert mindannyiszor fölkelte újra. –
De majd meglátjuk, hogyha a halál
Borzalma eljő hozzánk nemsokára,
Unalmas árnyjátékoknak vajon
Nem lesz-e akkor itt végső határa.

Elmondta a sírverset önmagadra,
S utánad illőt sok nagy síroromra. –

Átok reád, hiú ábrándvilág,
Megint elrontád legszebb percemet. –

VI.

Koldús a düst testvéreül kívánja...

Ah, mily dicső erkölcsi tanfolyam
Szép lányok keblén, füzéres pohárnál. –
De hát fogadástok? –
Nézd, Júlia, e szép kövér halat:
Egyél, hiszen majd hizlalsz másikat.
S mi, Hippia,
Követjük-é szintén példájukat?
De nyald meg ajkad, nincs-e rajta méreg,
No úgy, most már mulathatunk, galambom.

Koldús a düst testvéreül kívánja,
Cseréld meg őket, és ő von keresztre.
No, majd hívok új vendéget közénk.
Talán megifjult kedv is tér be véle.
Hej! hozzátok be, szolgálak, ízibe,
Ki fáklyafénnyel erre utazik.
Csak megkináljuk egy pohár itallal. – –

E látvány kissé borzogatja hátam,
De nem emberrel kell-e küzdenem?
Mit én nem bírok, ő teszi helyettem.
Hasonló tréfát már gyakorta láttam.
A glória ha lassan elveszett,
Még megmarad a vérengző kereszt.

Ah, a lehetlen lelkesít fel, Ádám!
A férfiúhoz méltó ez s dicső ám.
Istennek tetszik, mert az ég felé hajt,
S ördögnek kedves, mert kétségbe ejt majd.

VII.

Nem a kakas szavára kezd viradni...

Szépen szólsz, Tankréd, ámde majd, ha a nép
El nem hiendi többé, hogy vezér vagy – –
És ha szellem nála is lesz? Leszállsz-e hozzá?
Lám, lám, mivé silányult a nagy eszme,
Melyért a cirkusz vértanúi haltak. –
Ez az egyénnek felszabadítása? – –
Csodálatos fajú testvériség. –
Mi kár, hogy szép eszméid újolag
Csak olyan hírhedett almát teremnek,
Mely künt piros, de béle por.
Ha hinnék is, mit ér, fajod ha nem hisz.
Ez a lovagrend, mellyet állítasz
Fárosz gyanánt tenger hullámi közt,
Egykor kialszik, félig összedül,
S vészesb szirtté lesz a merész utasra,
Mint bármelyik más, mely sosem világlott. –

Minden, mi él és áldást hintve hat,
Idővel meghal, szelleme kiszáll,
A test tuléli ronda dög gyanánt,
Mely gyilkoló miazmákat lehel
Az új világban, mely körülé fejlődik. –
Ládd, így maradnak ránk a múlt idők
Nagyságai.

A szent tanok. – –

Ah, épp a szent tan mindig átkotok,
Ha véletlen reá bukkantatok:
Mert addig csúritek, hegyezitek,
Hasogatjátok, élesítitek,
Mig örültség vagy békó lesz belőle.
Egzakt fogalmat nem bírván az elme,

Ti mégis mindig ezt keresitek
Önátkotokra, büszke emberek.
Vagy nézd e kardot, hajszállal nagyobb,
Kisebb lehet, s lényben nem változott,
Ezt folytathatnók véges-végtelen,
S hol az egzakt pont, mely határt tegyen?
Bár érzésed rögtön reátalál,
A változás nagyban midőn beáll. –

De mit törekszem – fáraszt a beszéd,
Tekints magad csak kissé szerteszét.
A főpap az, apostolok utóda.
Keresztény-cinikus, barátsereg.
Majd látsz utóbb; a poklosság, tudod,
Lassan terjed. De vigyázz, meg ne sértsd
Ez abszolút erényü s épp azért
Engesztelhetlen népet.
Erényök a sanyargás, a lemondás,
Mit mestered kezdett meg a kereszten.

De hátha ők a szűnyogot
Medvének nézik. – Nincs-e rá joguk?
Nincs-é joguk hős voltuk érzetében
Pokolra üzni minden élvezőt? –
Mit állsz oly szótlan, mondd, mit borzadasz?
Tragédiának nézed? nézd legott
Komédiának, s mulattatni fog. –
Az, ami másnak tán kacagtató.
Egy szál választja csak e két fogalmat,
Egy hang a szívben ítél csak közöttük,
S ez a rejtélyes bíró a rokonszenv,
Mely istenít vagy gúnyával megöl. –

A bűnös önmaga a győzelem,
Mely szerteszór, száz érdeket növel.

A vész, mely összehoz, mártírt teremt,
Erőt ad; ott van az eretnekekkel. –
Hiú törekvés. Mert egyént sosem
Hozandsz érvényre a kor ellenében:
A kor folyam, mely visz vagy elmerít,
Uszója, nem vezére, az egyén. –
Kiket nagyoknak mond a krónika,
Mindaz, ki hat, megérté századát,
De nem szülé az új fogalmakat.
Nem a kakas szavára kezd viradni,
De a kakas kiált, merthogy virad. –

Amott azok, kik békóban sietnek
Mártírhalálra, gúnytól környezetten,
Látnak csak egy embernyomot előre,
Köztük dereng fel az új gondolat;
S azért meghalnak, mit utódaik
Az utcaléggel gondtalan szivandnak. –

Átszellemült test! – Óh, a sors valóban
Nem büntethetné jobban a szerelmezt
Órültségéért, mint beteljesítvén
Mindazt, amit csak kedvesére halmoz. –
Mindenre kérlek, azt sose feledd,
Szerelmed amilyen mulattató
Kettesben, olly izetlen harmadiknak.

Elég sovány díj, s illyet sem nyerek? –
Hát azt hiszed, hogy a nemes lovag
Megmenté téged is? Minő hiúság.
Ha a lovag megmenti a kisasszonyt,
Komornáját a fegyvernök bizonnyal.

Azt már tudom: szerettél, megcsalódtál,
Szerettél újra, s akkor már te csaltál.

Ismét szerettél – hőödöt meguntad;
S üres szived most új lakóra vár. –

Ládd, ilyen örült fajzat a tiéd,
Majd állati vágyának eszközéül
Tekinti a nőt, és durvult kezekkel
Letörli a költészet hímporát
Arcáru, önmagát rabolva meg
Szerelme legkecsesb virágitól;
Majd istenül oltárra helyezi,
És vérzik érte és küzd hasztalan,
Míg terméketlen hervad csókja el. –
Mért nem tekintí és becsúli nőül,
Nőhívatása megjelölt körében.

Véletlenül mi kedves társaságba
Juték. Mi régtől várom e szerencsét,
Ez illedelmes szép boszorkahad,
Mely a mezetlen nimfát mindazáltal
Orcátlanságban messze túlhaladja,
Ez a vén bajtárs, a rémes halál,
Mely torzképezve a rideg erényt,
Megútáltatja azt a föld fiával.
Mind üdvözöllek. Kár, hogy rá nem érek
Közöttetek az éjet elfecsegni. –

Tankréd, fel, Tankréd! kedvesed becsapta
Az ablakot; mit állunk itt az éjben?
A szél hideg, köszvény leszen jutalmad.
Heléne meg mindjárt jó, s mit teszek?
Szerelmeskedni nem fog tán az ördög,
Nevetségessé lenne mindörökre,
S akkor hatalmát elvinné maga. –

Csodálatos, az ember hó kebellet
Eseng epedve szerelem után,
S csak kint arat. Az ördög jégkebellet
Alig bír tőle szabadulni jókor.
Pihenj tehát. De én alig hiszem,
Hogy szellemed, e nyugtalan erő,
Pihenni hagyjon. Ádám, jőj utánam.
Ily hűvös estve e tűz jólesik,
Bizon-bizon már jó régen melenget.
De félek, hogy kialszik nemsokára.
Nem férfias határozattól eloltva,
Nem új nézetnek engedvén helyet,
De e közömbös korban nem leend,
Ki új hasábot vetne a parázsra,
S én fázhatom. – Minden nagy gondolatnak,
Hiába, ily kicsinyes a bukása. –

VIII.

Ki venne pénzeért rideg valót...

Parancsolsz, mesterem?
Természetes, csillámlót, fényeset;
Ki venne pénzeért rideg valót.
Olyat nem is bírnék tán feltalálni,
Min megbotránkoznának a szülők,
Nem messiás-é minden újszülött,
Fénylő csillag, mely feltűnt a családnak,
S csak későbbben fejlik szokott pimasszá.

IX.

...a nyakazás elmarad...

Ezúttal a nyakazás elmarad. –

X.

Ismérem én az ily lehangolást...

Elszálltak a mámorral, mesterem.
Ismérem én az ily lehangolást,
Mely a mámorinak reggelén köszön be.

A nap halad, mester, vár a tanóra,
Az ifjuság már nyugtalan gyülekszik,
Bölcsességedből elleshetni egy szót.
Nem oktatsz-é oly sok jeles fiút?

XI.

Hol a magas, mi vonz? a mély, mi rettent?

Szép a magasból, mint a templomének,
Bármily rekedt hang, jajszó és sohaj
Dallamba olvad össze, míg fölér. –
Így hallja azt az Isten is, azért
Hiszi, hogy jól csinálta e világot.
De odalent másképpen hallanók,
Hol közbeszól a szív verése is.

Egyiptomban sem hallott volna fel
Ilyen magasra a rabok nyögése,
S mi istenik enélkül művei!

Vagy Athenében nem cselekszik-é
A felséges nép méltón, nagyszerűen,
Feláldozván nagy s kedves emberét,
Mivel a hon forog máskint veszélyben,
Ha ily magasról nézzük, s nem zavarnak
Nőkönnyek és egyéb hitvány fogalmak.
De bárha áll is, a jaj hogy kihalt,
Helyette minden úgy el van lapulva. –

Hol a magas, mi vonz? a mély, mi rettent?
Hol életünknek édes tarkasága?
Többé nem tenger küzdő fényes árja,
Sima mocsár csak, békával tele. –
Ugy ítélsz, ládd, te is nagy polcodon
Az életről, mely lábadnál mozog,
Mint a múltakról a história.
Nem hallja a jajszót, rekedt beszédet;
Mit feljegyez, a múltnak csak dala.

Az nem csoda, midőn az ősidők
Kisértetén állunk, egy új világ közt.

Haszontalan aggódás is leendne
Azt féltened. Míg létez az anyag,
Mindaddig áll az én hatalmam is,
Tagadásul, mely véle harcban áll.
S míg emberszív van, míg eszmél az agy,
S fenálló rend a vágnak gátat ír,
Szintén fog élni a szellemvilágban
Tagadásul költészet és nagy eszme.

De mondd, mi alakot vegyünk magunkra,
Midőn leszállunk a zajgó tömegbe,
Mert így csak e helyen birunk megállni,
Hol múlt idők ábrándja leng körül.

Ah, Ádám! itten minket emlegetnek,
Csak szép dolog, kinek olyan szerep
Jutott, hogy még hat ezredév után is
Mulat felette a vig ifjuság. –

Izetlen tréfa? nézd csak, mint mulatnak,
Kik még imént szunnyadtak a padokban,
Hallgatva Népost – e piros fiúk.
S ki mondja meg, kinek van igaza,
Azoknak-é, kik az életbe lépnek
Az ébredő erő önérzetével,
Vagy aki, korhadtt aggyal már, kilép. –

Vajon tetszőbb-e egy Shakespeare neked,
Mint nékik e torzképű összevissza?
Rajtad tapadt még a görög világból.
Ládd, én fia vagy apja, hogyha tetszik
– Mert szellemek közt ez nem nagy különbség –,
Az új iránynak, a romantikának,
Én éppen a torzban gyönyörködöm.
Az emberarcra egy majomvonás;

A nagyszerű után egy sárdobás;
Ficamlott érzés, tisztos szörzruha;
Kéjhölgytül a szemérem szózata;
Tömjénekezése hitványnak, kicsinynek;
Szerelmi élvre átka egy kiéltnek;
Feledtetik, hogy országom veszett,
Mert új alakban újraéledek. –

Ah, ime, itt van, mit régtől kerestem,
Itt vígadunk kedéllyel, feszelen.
Ez a dörögés és e vad kacaj,
E bacchanális tűz felgerjedése,
Mely minden arcra rózsá-árt idéz,
Mint dőre képzet a nyomor fölé,
Hát nem dicső ez?

Ez a kacérság tetszik, ládd, nekem,
Mutassa a dűs, hogy mi kincse van.
Vasas ládában, mellyen a fukar
Ül, úgy lehet fővény, mint színarany. –

Mi megható féltése e kamasznak!
Hogy őrzi lánya egy tekintetét,
Isméri a jelen percnek becsét,
Bár tudja jól – de hát mi gondja arra –,
Hogy a jövőben másnak dől karára.

Ah, ilyen gondos filozófiát
Ki tenne fel a röpke ifjuságról. –
E lányka tudja, hogy nem az utolsó,
Melyet most élvez, a perc életében,
S amíg ölelget, új viszonyt keres
Máris szeme. – Ah, drága gyermekek;
Mi örömem telik most bennetek,
Hogy oly mosolygva munkáltok nekem!

Áldásom a bűn és nyomor legyen.
Ilyesmi már éppen nem új dolog. –

Látom, megtérsz, sőt pietista léssz.
De mellyik hát, mutasd, az a darab menny –
Mert azt az ördögtől sem várhatod,
Ízlésedet hogy mindig felkutassa,
Elég, ha aztán birtokába juttat.

Így beszél
A zsolna is, ha férget fog magának,
Féltékenyen körül néz, s azt hiszi,
Hogy a világon ez legjobb falat,
Míg a galamb undorral néz reá.
Az ember is üdvét csak önmaga
Találja fel – sokszor tán éppen ott,
Hol másik társa poklot alkotott.
Bátran csak, nem vagy a nőknél ujonc,
S ha jól mégnézzük, ő is eladó lesz.
Hisz tán drágább a többinél.

Dehogy tűnt! hát az a mézeskalács,
Virágcsokor, az a tánc, gallylugos,
Mi volt egyéb? csak oly finnyás ne légy,
És ábrándozni van még tárgy elég.
Az is akad az iskolás padok közt,
Hol még az élet nem gazdálkodott.
Épp itt jó néhány ilyen cimborá. –
Meglátod, a csira mivé fesel,
Lerázva majd a tantermek porát.
E két gyáros, ki itt felénk közelg,
Ifjonton az volt, mik most e fiúk.

Most látja már, mylord, mi kellemetlen,
Álarc alatt a nép közé vegyülni,

Mindúntalan új bánatomra botlunk.
Ha sejtené e nép, hogy négy hajónk
Még már ma révbe szálland Indiából,
Másképp fogadna.

No, még az kéne csak, te vén szipirtó.
El nem vitázom fényes érdemét,
Most ő pótolja az ördög helyét. –

A *tudomány*, mely nyegle, hogy megéljen,
Éppen, mint akkor, hogy tudóskodál,
Csakhogy több zaj kell most, mint kelle hajdan.
Arról ő nem tehet.
Ha másokért áldozván éjt, napot,
Jutalmának kéréséhez jutott.
Sohase tiszteletes a jelen.
Mint embernagyság a hálószobában.
Nőnk az, tízévi házas állapotban –
Már azt is tudjuk, hogy szeplője hány van.
No, ládd, e nép, mely közt már senki nem hisz,
Ami csodás, hogyan kapkodja mégis. –

Mindegy is az, de majd elmondom én:
Lovel gyárában dolgozott soká.
De az ón mérreg, s azt szivá örökké,
Aztán több hétre kórházba került.
Kedves nejénél a szükség beszólt,
Lovel fia ifjú volt s jószivű,
Meglélték egymást, és mindent feledtek. –
A férj kigyógyult, s a nőt nem lelé,
Helye betölt, munkát hiába kért,
Fellázadt keble, fenyegetni mert,
Lovel fia pofonnal válaszolt.
Az átkozottnak kés akadt kezébe –
Most itt viszik – a vén Lovel megőrült. –

Ily elvek mellett pör nem érne véget.
A rosszat, mert rossz, senki nem cselekszi,
Az ördög is jogcímekeket idéz,
S magáét véli mindenik erősbnek.
A törvénytudós széjjelvágja a
Kuszált csomót, minek fonalait
Ezer filantróp szét nem bontaná. –
Ne hadd, ne hadd, vagy végünk van különben.

Ádám, el innen, itt nem jó mulatni.
Hiú ember, s mert korlátolt szemed
Zilált csoportot lát csak odalent,
Már azt hiszed, nincs összeműködés,
Nincs rendszer az életnek műhelyében?
Nézz hát egy percre szellemi szemekkel,
És lásd a munkát, mellyet létrehoznak,
Csakhogy nekünk ám, s nem kicsiny magoknak.

Isméred-é, Ádám?

XII.

Közcél felé társ már most minden ember...

E régi eszmék többé nincsenek.
Nem kisszerű volt-é a *hon* fogalma?
Előítélet szülte egykor azt,
Szűkkeblűség, versenygés védte meg.
Most már egész föld a széles haza,
Közcél felé társ már most minden ember,
S a csendesen folyó szép rend fölött
Tisztelve áll órúl a tudomány.

Eszményedet, mint látom, elveted,
Előbb még, mintsem testesülhetett.
Sok más hasonló közt ez egy falanszter,
Tanyája az új eszmék emberének. –

Megállj, ne oly sietve.
Előbb levetjük ezt a régi bőrt.
Ha mint Ádám s Lucifer érkezünk,
Nem hinne bennünk e tudós világ,
S megsemmisülnénk, vagy lombikba zárna.
Már az nincs másképp a szellemvilágban.
Im, vedd e gúnyát. El hajfürteiddel –

Ah, nem csalódtam, megmaradt tehát
Még benned is, ki a természetet,
Embert leszűrted, mint végső salak,
A nagy hiúság. –

Nagyon vénül az ember, hogyha már
Lombikhoz tér, midőn organizál. –
De hogyha sikerülne is müved,
Mi szörny lesz az, mi szótlan gondolat,
Szerelmi érzés, melynek tárgya nincs,

Lény, melyet a természet eltagad,
Melyhez nincs ellentét, nincsen rokon,
Ha nem korlátozandja az egyén.
S honnan veendi ennek jellegét,
Elzárva külhatástól, szenvedéstől,
Egy szűk üvegben kelve öntudatra?
Bámullak, tudós! még csak azt nem értem,
Tudnád-e tenni, hogy, mi most rokon,
Ne vonja egymást, és ne lökje el
Az ellentét.

Ah, értem, mondd csak el, min alapul?
A természet fűtője vagy tehát csak,
A többit ő magában végezi. –
Nem látok eddig még életjelet.

Végzetnek hívták hajdanán.
S kevésbé szégyenítő volt hatalma
Alatt megtörni, mint engedni most
A dőre vakesetnek. –

Nos, Ádám, nem megyünk?
De mit kapsz e közsorsu nőn,
Ki Szemirámisz csókját izleled?

Ez régi dalja a szerelmeseknek:
Azt tartja mind, hogy ő fedezte fel
A szenvedélyt, előtte senki még
Szeretni nem bírt, és ez így megyen
Néhány évezred óta szüntelen.

Itt gyors segély kell. Ádám, utazunk!

XIII.

...nem marad / Számunkra más, mint a rideg matézis.

Hát nem vágytál-e, menten a salaktól,
Magasb körökbe, honnan, hogyha jól
Értettelek, rokon szellem beszédét
Hallottad?

Emelkedett szempontunkból, hiába,
Először a báj vész el, azután
A nagyság és erő, míg nem marad
Számunkra más, mint a rideg matézis. – –

Ha eddig tartott csak nagy hősiséged,
Úgy térjünk vissza porban játszani.
Győzött hát a vén hazugság. –
E báb-istenség most már elkeringhet
Az űrben, új bolygóként, mellyen újra
Számomra fog tán élet fejlődni. –

S e sok próbára mégis azt hiszed,
Hogy új küzdésed nem lesz hasztalan?
S célt érsz? Valóban e megtörhetetlen
Gyermekkedély csak emberé lehet. –

Valóban szép vigasz, már hogyha még
A harc eszméje volna legalább nagy,
De holnap gúnyolod, miért ma vívsz,
Gyermekjáték volt, ami lelkesített. –
Nem vérezél-e el Chaeroneánál
A megbukott szabadság védletében,
És Constantinnal nem küzdél-e később,
Világuralmát hogy megalapítsd?
Nem vesztél-é el hitmártír gyanánt,
S később a tudománynak fegyverével

Nem álltál-é a hitnek ellenében?
S feledted-é már a tudós szavát,
Ki felszámolta, hogy négy ezredévre
Világod megfagy – a küzdés eláll?
S aztán? – Van-é küzdés, nagyság, erő
A mesterkéltnél világban, melyet az
Ész rendezett teóriáiból,
S melyet magad szemlélhetél imént. –

Vissza hát! –

XIV.

Mindég az állat első bennetek...

E vérgolyó napod.

Lábunk alatt a föld egyenlítője. –
A tudomány nem győzött végzetén. –

Ah, ah, hiú ha vagy *nagy* szellemedre, –
Amint nevezni már, úgy kedveled
Azon erőt, mely a vért lükteti,
És ifjú keblet eszményért dagaszt:
Ne kívánj állni végre mint tanú
Saját halotti ágyadnál. – Ez óra
Csodálatos átvizsgálása ám
A gazda nélkül készült számvetésnek.
A hagymázos láz elriasztja mind
Az életláz csillámló képeit,
Aztán ki tudja, melyik volt való.
A végső küzdés kisszerű jaja
Nagy gúnykacaj éltünk küzdelmire.

Ismét fajodra ismerék könyvedben,
Mellyel kíséred ébredésedet
Kedvenc ábrándból tiszta felfogásra. –
De nyugodjál meg, hisz még él fajod.
Nézd, ott is áll még egy embertanya,
S gazdája, ím, most lép ki ajtaján. –
Megállj, egy szóra!

Hát ahhoz a fókához mily jogod van,
Hogy éltevel váltod meg a tiédet?
S a nagy szellem veled táplálkozik.

S mást tevé-e te?
Az a különbség csak közöttetek,

Hogy ő főkát, te embert áldozál
Az istenségnek, mellyet alkotál
Saját képedre, mint ez az övére.

Okoskodásod

A jóllakotté, míg itt társadé
Éhes gyomornak filozófiája.
Okokkal egymást meg nem győzitek,
De egyetérttek rögtön, hogyha te
Kíéhezel, vagy ő majd jóllakott.
Igen, igen, akár mint képzelődöl,
Mindég az állat első bennetek,
És csak midőn ezt el bírád csitítani,
Eszmél az ember, hogy nagy-gögösen
Megvesse azt, mi első lényege. –

S van-é különben? – Azt hiszed talán,
Hogy Leonídász meghal a szorosban,
Ha ahelyett, hogy barna levesével
Táplálkozik olyan köztársaságban,
Melynek még pénze sincs, lucullusi
Villában issza édes mámorát
Kelet minden kéjének? Vagy talán
Brutus meghal, ha a szép Porciához
Hazasiet, s a harc izgalmait
Kiheveri egy jó ebéd után?

Hogyan tenyész a bűn, hogy a nemesség?
Nem ronda lég, nyomor szülé-e azt,
Nem napvilág, szabadságérzet ezt,
Átörökitve késő származékban
Alakban és szellemben önmagát?
Hányan mondák, hogy számoltak magukkal,
És felköték egy fára magukat.
De ha leoldák hivatlan kezek,

Az élet új érintkezése már
Feledteté velök a számadást. –

Ha nagy Hunyad nem méltó nép körében
Jó a világra, hogyha szerecsen
Sátornak árnya reszket bölcsején:
Mi lesz első hőséből a keresztnek?
Vagy Luther, hogyha pápa lessz esetleg,
S Leó tanár egy német egyetemben:
Ki tudja, nem reformál-é emez,
S az sújtja átkát a dúló merészre?
Mi lesz Napóleon, ha büszke útját
Nem egy nép vére egyenlíti ki?
Elposhad tán egy búzhödt laktanyában. –

Beszélj tehát társaddal, meg nem árt
Még egy kis lecke az önismeretből.
No, legalább tekintsük meg nejét.
Nem lelsz-e benne régi ismerősre?
Öleld meg hát, hisz e becsületes
Ember halálba' sértve lesz, ha ily
Tisztességet se gyakorolsz nején.

Ébredj hát, Ádám! álmod véget ért. –

XV.

...minden perc nem vég s kezdet is?

Hiú ember! Hát azt kívánod-é,
Hogy a természet rendje felbomoljon,
Új üstökös ragyogjon éjeden,
Remegjen a föld, egy féreg, ha elvesz?
Siránkozol? – csupán a gyávaság
Fogadja el harc nélkül a csapást,
Mit elkerülni még hatalma van.
De a végzetnek örökös betűit
Nyugodtan nézi, és nem zúgolódik
Miattuk az erős, azt nézve csak,
Hogy állhatand meg még alattuk is.
Ily végzet áll a történet felett,
Te eszköz vagy csak, mellyet hajt előre. –

Ha a felejtés és örök remény
Nem volna a végzetnek frígyese,
Hogy, míg amaz hegeszti a sebet,
Ez szőnyeget von a mélység fölé
S biztatva mondja: száz merész beléhullt,
Te léssz a boldog, aki átugorja. –

De látál, úgye, mint tudós, egyéb
Sok furcsaság közt oly bélférget is,
Mely vércsében s macskában bír csak élni,
S kifejlődése első korszakát
Mégis csak az egérben töltheti.
Sem egy, sem más egér nincs kitűzve
Érezni macska-, vércse-körmöket,
S mely óvatos, ki is kerülheti,
Mint agg múlván ki házias körében.
De renditetlen törvény örökdik,
Hogy annyi jusson mégis ellenének,

Amennyi kell, hogy ezredek után
Még a puhány is éljen a világon. –

Az ember sincs egyénileg lekötve,
De az egész nem hordja láncait;
A lelkesülés, mint ár, elragad,
Ma egy tárgyért, holnap másért megint.
A máglyának meglesznek martaléki,
S meglesznek, akik gúnyolódni fognak. –
S ki lajstromozza majd a számokat,
Következetes voltán bámuland
A sorsnak, mely házasságot, halált,
Bűnt és erényt arányosan vezet,
Hitet, örülést és öngyilkolást. –

Ah, vége, vége: mily badar beszéd!
Hiszen minden perc nem vég s kezdet is?
Ezért láttál-e néhány ezredévet? –
Féreg! feledted-é nagyságodat,
Melyet nekem köszönhetsz. –

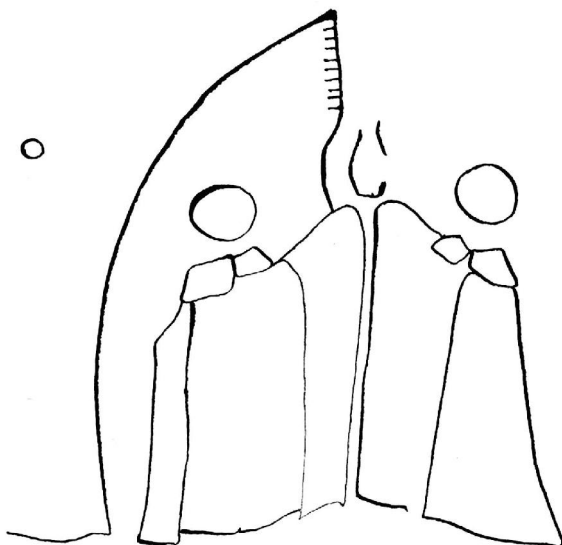
S te, dőre asszony, mondd, mit kérkedel?
Fiad Édenben is bűnnel fogamzott.
Az hoz földedre minden bűnt s nyomort.
Fellázadsz-é, rabszolga, ellenem?
Fel a porból, állat.

Mint látom, itt családi jelenet
Fejlődik, szép talán az érzelemnek,
De értelmeknek végtelen unalmas.
Legjobb elsompolyognom.

Valóban, melyre lépsz, dicső a pálya,
Nagyság s erény leszen tehát vezéred,
E két szó, mely csak úgy bír testesülni,

Ha babona, előítélet és
Tudatlanság álland mellette őrt. –

Miért is kezdtem emberrel nagyot,
Ki sárból, napsugárból összegyúrva
Tudásra törpe, és vakságra nagy. –

TARTALOM

Prológ	5
A TRAGÉDIA DALAI	
(Himnuszok, zsoltárok)	9
<i>(A Teremtőhöz)</i>	10
<i>(A három főangyal szózata)</i>	10
<i>(Aphroditéhez és Pallasz Athénéhez)</i>	11
<i>(Könyörgés a kereszt uralmáért)</i>	11
<i>(Első perlekedő zsoltár)</i>	12
<i>(Második perlekedő zsoltár)</i>	12
<i>(A forradalom himnusza)</i>	13
<i>(A Tűz himnusza)</i>	14
(Kórusok, dalok)	15
<i>(Az égi kar a teremtésről)</i>	16
<i>(Lucifer imája)</i>	17
<i>(Földszellem-idéző)</i>	17
<i>(Az égi kar búcsúja)</i>	17
<i>(Mámordal)</i>	18
<i>(Az erényes múlt dala)</i>	18
<i>(Boszorkánydal)</i>	19
<i>(Első londoni kar: a polgári rend dicsérete)</i>	19
<i>(A korcsmáros dala)</i>	20
<i>(A kéjhölgy dala)</i>	20
<i>(A mesterlegény dala)</i>	21
<i>(Második londoni kar: a polgári rend enyészete)</i>	21
<i>(Tizenegy sírvers)</i>	21
<i>(Égi kar a megtért emberpárhoz)</i>	22

(Epigrammák, gnómák)	25
<i>(Az aggódó Lucifer)</i>	24
<i>(Luciferi küzdés)</i>	26
<i>(Kozmikus magány)</i>	26
<i>(Mért él a pár?)</i>	26
<i>(Népitélet)</i>	27
<i>(Átok)</i>	27
<i>(Már késő)</i>	27
<i>(Nézőpont)</i>	27
<i>(Emberi és ördögi szerelem)</i>	28
<i>(Intelem)</i>	28
<i>(A női nem)</i>	28
<i>(Szülői büszkeség)</i>	28
<i>(A nép kincse)</i>	28
<i>(A féktelenség dicsérete)</i>	29
<i>(A leány: költemény)</i>	29
<i>(Soha ilyen sírfeliratot...!)</i>	29
<i>(Az unalmas, érdektelen jelen)</i>	29
(Gondolati költészet, filozófiai disputák)	31
<i>(A Teremtés értelmetlenségéről)</i>	32
<i>(Az Úr és Lucifer vitája)</i>	33
<i>(Miért teremtett az ember?)</i>	34
<i>(A szellemvilág felsőbbrendűségéről)</i>	35
<i>(Skolasztika)</i>	35
<i>(Család és tulajdon)</i>	36
<i>(Öntudat)</i>	37
<i>(Az anyagi világ bilincsei)</i>	38
<i>(Az anyagi világ titokzatos és csodálatos működése)</i>	39
<i>(Vágyódás a Gondviselő után)</i>	41
<i>(A Föld két arca)</i>	41
<i>(Az arasznyi lét és a halhatatlanság)</i>	43

<i>(Az istenülő ember)</i>	44
<i>(Milliók szenvedése)</i>	45
<i>(A tömeg természetrajza)</i>	46
<i>(A múlandóság)</i>	47
<i>(Új eszmék felé)</i>	48
<i>(A nagyravágyás határai)</i>	48
<i>(Szolgaság és szabadság)</i>	49
<i>(Péter apostol intése)</i>	49
<i>(A kereszténység eljövételének prófécijája)</i>	51
<i>(Disputa a lovagrend hivatásáról)</i>	52
<i>(Eretnek erények)</i>	54
<i>(Homousion és homoiusion)</i>	55
<i>(A bűnös győzelem)</i>	56
<i>(Nagy emberek és koreszmék)</i>	56
<i>(Csalódás a szent eszmékben)</i>	57
<i>(A törpe kor)</i>	58
<i>(A tettek felé)</i>	58
<i>(Danton szónoklata)</i>	59
<i>(Mester és tanítvány)</i>	60
<i>(A kapitalizmus dicsérete)</i>	63
<i>(A törvények súlyáról)</i>	65
<i>(A polgári rend kritikája)</i>	66
<i>(Szép új világ)</i>	67
<i>(A szocializmus felsőbbrendű voltáról)</i>	67
<i>(Homunculus)</i>	68
<i>(Palackba zárt szellemek)</i>	69
<i>(Ádám-Anteusz)</i>	69
<i>(Az anyag és a szellem pere)</i>	70
<i>(Vita a küzdelemről és a célról)</i>	72
<i>(Haldokló világ)</i>	73
<i>(Eszkimó-filozófia)</i>	75
<i>(Az eszmék kiüresednek)</i>	77
<i>(Ébredés)</i>	78
<i>(Polémia a szabad akaratról)</i>	79

<i>(Éva közbelép)</i>	81
<i>(A dühtől tájéktzó Lucifer)</i>	81
<i>(Nagy kérdések – homályos válaszok)</i>	82
<i>(A luciferi gúny)</i>	83
<i>(Nagy kérdések ismét – világosodó válaszok)</i>	84
<i>(A végső szó)</i>	85
(Szerelmi ódák és elégiák)	87
<i>(Az élet szépségéről)</i>	88
<i>(A szerelem hatalma)</i>	89
<i>(Hűség és szerelmi hódolat)</i>	90
<i>(A nő hivatása)</i>	90
<i>(A szerelmes nő joga)</i>	91
<i>(A mámor dicsérete)</i>	92
<i>(A mámor gyalázata)</i>	92
<i>(A mámor gyakorlata)</i>	93
<i>(Az elveszett Éden siratása)</i>	94
<i>(Az égi szerelem)</i>	95
<i>(Remény nélkül)</i>	95
<i>(Magasztos és megvetett szerelem)</i>	96
<i>(Tankréd és Izóra búcsúkettőse)</i>	97
<i>(A házasság börtönében)</i>	97
<i>(Szerelem a vérpadon)</i>	98
<i>(Viszolygás)</i>	100
<i>(A nő két arca)</i>	100
<i>(Bók)</i>	101
<i>(Éva megdicsőülése)</i>	101
<i>(A szerelem újjászületése)</i>	101
<i>(Mélypont)</i>	102
(Különfélék: gúnydal, példázat, ars poetica)	105
<i>(Az ördög üdvözlőbeszéde)</i>	106

<i>(Relativitás)</i>	106
<i>(A szép és torz)</i>	107
<i>(Alkimista ária)</i>	107
<i>(Nagyemberek papucsban)</i>	108
<i>(Ars poetica)</i>	109
<i>(Lucifer ars poeticája)</i>	109
<i>(Egy példázat a harkályról)</i>	110
<i>(Olyan prózai világ ez...)</i>	110
<i>(A Nyegle reklámdala)</i>	111
<i>(A falanszterhez illő tudomány)</i>	111
<i>(Poszt-posztmodern)</i>	112
<i>(Ha elfogy a sajt)</i>	113
<i>(A megfenyített)</i>	113
<i>(Kevés a fóká)</i>	114
(Függelék: Egysorosok)	115
<i>(Ötven egysoros)</i>	116
LUCIFER	
I. ...mivégre az egész teremtés?	121
II. A tett halála az okoskodás...	123
III. Keserves lesz még egykor e tudásod...	126
IV. ...minden ember uralomra vágy...	129
V. Mért késik oly soká az én világom...	133
VI. Koldús a dúst testvéreül kívánja...	134
VII. Nem a kakas szavára kezd viradni...	135
VIII. Ki venne pénzeért rideg valót...	140
IX. ...a nyakazás elmarad...	141
X. Ismérem én az ily lehangolást...	142
XI. Hol a magas, mi vonz? a mély, mi rettent?	143
XII. Közcél felé társ már most minden ember...	149

XIII. <i>...nem marad / Számunkra más, mint a rideg matézis</i>	151
XIV. <i>Mindég az állat első bennetek...</i>	153
XV. <i>...minden perc nem vég s kezdet is?</i>	156

Megköszönjük, ha személyi jövedelemadója 1%-ával támogatja a Madách Irodalmi Társaság további működését, és kiadványainak megjelenését.

Adószámunk: 18066452-1-42
Címünk: 1072 Bp., Nyár utca 8.
Számlánk: Madách Irodalmi Társaság, 11707024–20345224
www.madach.hu

Társaságunk a Fővárosi Bíróság 2001. augusztus 11-i 9.Pk.61.263/ 1994/12. sz. határozata értelmében közhasznú szervezet.